

Drugi številki LISTOV na pot

Kulturno-umetniški klub Tone Čufar stopa pred bralce s svojo drugo številko literarno-umetniške priloge *Železarja*, glasila delovnega kolektiva jeseniške železarne. Čeprav mlad klub, se z vso vnetostjo vključuje v napredno kulturno gibanje, pri čemer je ta priloga samo ena od oblik njegove dejavnosti. Pred novim letom je v njegovi založbi izšla tudi povest jeseniškega delavskega pisatelja in pesnika, revolucionarja ter predvojnega oblikovalca naprednega delavskega gibanja Toneta Čufarja TOVARNA. Klubova prisotnost pa se čuti tudi drugje. V tem kratkem času je povezal čez 30 literatov, glasbenikov, slikarjev in drugih kulturno-prosvetnih delavcev od Ljubljane do Celovca. Kljub ne pozna meja pri uresničevanju svoje programske zasnove — uvrstiti se med kulturno-umetniške in estetske sooblikovalce časa in kraja. Pri tem računa na pomoč tako delovnega kolektiva železarne, kot ostalih družbeno-političnih dejavnikov v občini.

Če bomo z LISTI in ostalimi oblikami dela prispevali svoj delež v prizadevanjih naprednih družbenih sil: posredovati in približati delovnemu človeku resnične kulturne vrednote in mu pri tem pomagali pri njegovi kulturni rasti, bomo za svoje amatersko delo bogato nagrajeni. S tem pa bomo dali tudi prispevek k nadaljnji kakovostni rasti samoupravljanja in socialističnih družbenih odnosov. Tako se tudi neposredno vključujemo v prizadevanja sindikata, Zveze mladine, Zveze komunistov, samoupravnih organov in ostalih dejavnikov, za humanizacijo naših odnosov, za to, da delo, znanje in kultura postanejo temeljni proizvodni in povezovalni dejavniki razvoja družbe.

Kulturno-umetniški klub
Tone Čufar — Jesenice

VSEBINA

Margareta ARTAC	Tri pesmi (poezija)
Valentin CUNDRIC	Dvajset (poezija)
	Votivno življenje (poezija)
Benjamin GRACER	Igra (poezija)
	Otožnost (poezija)
	Kam? (poezija)
Ivan JAN	Včeraj — danes — jutri (proza)
France KLINAR	Pesmi (poezija)
Miha KLINAR	Plaz minulosti (poezija)
Andrej KOKOT	Dovolj je mrtvega odmeva
	Pesem smrti (poezija)
	Moji besedi (poezija)
	Krik bolečine (poezija)
	Ubijalci niso več med nami
Vasilij KOPRIVEC	Z menoj na Mahall (poezija)
	Svarilo (poezija)
Franz LEHMANN	Zeni (poezija)
	Moabit (poezija)
	Neodposlano pismo (poezija)
	Skozi rešetke
	Ne kloni
Dominik MAJETIC	Ljubezen (poezija)
Marija SRCIC	In zopet je vsak sam (proza)
Vesna SUSNIK	Veter (poezija)
Zlato VOGRIC	O, kri (poezija)
	Kaj čutimo (poezija)
Cvetko ZAGORSKI	Vsako jutro (poezija)
	Treba bo (poezija)
	Čas — groteska (proza)
Boni ČEH,	
akad. slikar	likovni prispevki
Roman SAVINSEK,	
akad. slikar	likovni prispevki

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 2

Jesenice, 29. decembra 1970

France Klinar — Kladivar

Pesmi

1
Saj jutri morda
ne boš vprašal več:
— Cemu pehanje
za življenje?
Življenju pisana je
samo smrt.

Vsak hip nad njim
je Damoklejev meč:
— Cemu vse sanje
s hrepenenjem,
ko up bo pod kopitom
časa strli.

In ko drviš po cesti
za vse slep:
— Cemu ta dirka
za spoznanjem,
ko dar: v neznanju
vtonil bo temo.

Tam ločil ne boš
pojmov: grd in lep.
Zaman ves boj
in gon. Iskanje
za par minut,
za temno dno.

2
Kdo si?

Val, ki te morje
nosi. Valovanje
krvi.

Ko zadeneš
ob skalne čeri,
val se razbije
in se razlije
na vse strani
neuničljive
neumrljive
prabitnosti
v sestavi
atomske muhavosti
v prostoru
praenergij.

3
V prostoru praenergij
se spajam
razkrajam
živim
in umiram
rajam
v objemu atomov
elektronov
presnova ledenih
in medledenih dob
brez zavesti
večnosti prazavest.

To je kozmična sla
neuničljive snovi.
Iz nje prihajamo
za sekundo njena zavest.
Vanjo odhajamo,
se z njo spajamo,
danes jaz,
jutri vi,
večna energija
prasnovi
v prostoru večnosti.

4
Cemu so zenice
se ti razprle
in ustnice sredi stavka
zamrle.
Velik vprašaj
— ? —
Tvoj obraz.
Ali je sla
najinega objema
odprlo težka vrata
obema
prav na stečaj
— ! —
Najin čas.
Sva se v znoju
drhtenja ogrela,
da bi trenutek

slasti zajela
v poln naročaj
— . —
Ti in jaz.

Cemu so zenice
se ti razprle
in ustnice sredi stavka
zamrle:

Kaj pa sedaj?
— ? —
Src najinih glas.

Vso čašo sokov
sva življenju nalila.
Del sebe sva pač
v nasladi ubila,
da vzcvetel je maj
! — !
Smrti poraz.

France Klinar - Kladivar

(1896—1945)

Rodil se je na Javorniku kot sin plavžarja. Gimnazijo je obiskoval v Kranju in St. Vidu nad Ljubljano. Leta 1915 so ga vpoklicali v vojsko. Leta 1917 se je udeležil upora v Judenburgu. Takrat je pisal pesmi, a se je že deset let kasneje posvetil pisanju ljudskih iger. Med njegovimi ljudskimi igrami je najpomembnejša »Plavža«. Mimo te je treba omentiti še »Gorenjski punte«, »Mejnlake« in »Vido-Stašo«, napisano v spomin na žrtve begunjskih zaporov. Zaključil jo je tik pred smrtjo decembra 1945. V času okupacije se je vrnil k poeziji. Bil je pripadnik Osvobodilne fronte in član Delavske enotnosti v naši železarni. Zato je bil tudi član prvega delavskega sveta, ki je maja 1945 preprečil uničenje tovarne in jo prevzel v svoje roke. V spomin petindvajsetletnice njegove smrti objavljamo ciklus njegovih pesmi.

Akad. slikar Čeh Boni — ilustracija k epu Gilgamešu

Včeraj - danes - jutri

Nemir, ki ga je Andrej čutil zadnje dni pred odhodom na prvi dopust po komaj končani vojni, je zdaj, ko je bil v vlaku, v njem še vedno naraščal. Po dolgih letih viharne, negotovega, trdega življenja, ki je vedno korakalo vstric s smrtjo, bo končno le videl domače, videl znanca in prijatelje, šel na grobove tovarišev...

Veliko srečanje bo doživel, le srečanja z njo, z Vero, ne bo. Ne z živo, niti z mrtvo, saj niti ne ve za njen grob.

Ze več kot leto dni je preteklo, odkar je moral oditi iz Slovenije. Medtem je prehodil velik del Hrvaške in Bosne, dokler se s svojo enoto ni ustavil v Srbiji. Pravo čudo, da je med toliko streljanjem ostal živ! Ko ni padel niti v Sremu, mu je bilo življenje poslej darovano, tako je čutil.

Vlak je bil tako natrpan, nabit, da so ljudje viseli na stopnicah in ždeli celo na strehah vagonov.

Andrej si je prikopal tesno stolišče na hodniku, ker je prišel že med zadnjimi. A to ga ni motilo. Bil je vesel, da je sploh zlezel v vagon, ki jih je bilo tako malo.

Sedež je dobil šele pri večji postaji nekje sredi Slavonije. V natlačnem vagonu je zaudarjalo po čebuli, znoju in vse-mogočem, vendar to tedaj nikogar ni motilo. Vsi so bili kakor velika družina, vsi velikodušni in razumevali, kot bi se prav vsi nalezli tovarištva, ki so ga prinesli iz gozdov partizanov.

SAMO, DA SE JE VLAK PREMICAL NAPREJ! Nikomur ni prišlo na misel, da bi se usajal zaradi vrednosti razredov po vagonih. **BILI SO VSI ENAKI!** Če pa je le kdo hotel sitnari, ga je razigrana množica naglo osmešila in utišala. Samo, da je vlak lezel naprej, to je bilo poglavito za tiste dni. Četudi počasi. Kajti vsakdo je vedel, da so bile proge pred kratkim še razvaline in močni hrastovi pragovi, za katere bi človek mislil, da jim niti čas ne pride do živga, **SO BILI ZLOMLJENI!** Zato je bilo prav čudno, da so vlaki sploh že vozili. Pridne roke so iz nič spet progo oživele. **CLOVEK, OSVOBOJENI CLOVEK, KI SE JE SPET LAHKO VOZIL,** se je čutil že samo zaradi tega praznično. Nekajurna zamuda — kaj zato. O tem ni bilo vredno govoriti. Saj so trpeli in čakali dolga leta, vmes veliko hodili, rušili, nosili, gradili, izgnjali in umirali, pa spet hodili, hodili... In gladovali. Zdaj pa je končno mir, **MIR TUDI ZA PROGE IN VLAKE NA NJIH!**

Odnoslo ga je nazaj, in spet k prog. Tja k Savi ob vznožje strmih in obraščenih hribov.

Tisti večer pred tremi leti je bil prvič na prog. Na vsak način so jo hoteli in morali pretrgati in ustaviti vlak, ki je prevažal nemško vojsko in orožje. Pa brez eksploziva. Pri rokah niso imeli drugega kakor težek železen drog in železen ključ za vijake. Ključ pa je bil na eni strani premajhen, na drugi prevelik, časa pa malo. V oddaljenosti je že ropotal vlak, tračnice pa še niso razmaknili. On, Andrej, je malo vstran čepel s strojnico v zasedi in slisal je, kako je s ključem. Tedaj mu je šinilo v glavo, da ima v žepu nekaj kovancev. Segel je in privlekel dva cenena novca po 20 pfenigov. Izročil ju je najbližjemu sosedu — in kmalu je zaslišal škrtanje ključa. Novčiča sta bila ravno pravnjaka, da ju je tisti, ki je odvijal vijake, zagostil med vijakovo glavico in ključovo odprtino. Čez nekaj trenutkov so bile tirnice že razkroče.

Ko je vlak prisopihal izza ovinka, so bili oni že nekaj metrov od proge... Potem je strahovito zaropotalo, lokomotiva se je nagnila in se zvalila po nasipu, vagoni pa so se zarili drug v drugega!

Proga, njihova proga jih je ubogala, in ni dovolila, da bi nemška okrepitev šla na fronto.

Naslednji večer so to ponovili drugod.

Potujoča množica je bila pisano oblečena, Andrej pa je bil oficir, oblečen v rjavo uniformo iz ustaškega blaga. A to ni nikogar dosti zanimalo, saj je bil vsak drugi med njimi v nekakšni uniformi in vsa dežela eno samo živahno taborišče.

Tudi v Andreju je valovilo. A če bi ga kdo vprašal o počutju, mu ne bi znal opisati tega. Vse je bilo zajeto v besedi **SVOBODA.**

Ko pa je šel vase, se je v dnu srca začel bati, kaj bo v naslednjih dneh počel z njo. Natanko je vedel le to, da je bil vlak vse prepočasen in ravnina pod njim vse preveč razvlečena...

(Nadaljevanje na 3. strani)

Plaz minulosti

V bron pesmi rad bi vtisnil tvoj obraz, lepoto, ki kot plamen me razžarja, tali mi dušo in jo preustvarja za snov, ki je ne bo razjedel čas.

Minljiv sem. Toda glej: lepote žar pretaplja sanje v snov mi nemljivo. Kar včeraj še bilo je mrtvo, sivo, spreminja se v plamenu v novo tvar.

Do včeraj taval bešen sem v sivini in čas se mi osipal dan na dan je v brezvezdno noč v tesnobni bolečini.

A včeraj kakor sape pomladanje prišla si v mojo dušo v vsej milini, edina, ki me še zapredaš v sanje.

Edina, ki me še zapredaš v sanje, zapredi me med nežne sinje niti pomladnega neba, da pozabiti bi mogel noč in trpke dni nekdanje.

Prižgi z očmi pokrajine mi sinje, kjer skriva se lepota le za naju, kjer časa ni in svet je v večnem maju, kjer se življenje ne drobi v čepinje utvar in razočaranj in sovraštva — odpri mi svet, kjer sen ne bo spoznanje ujeto v past zahrbtnega mračnjaštva.

Pokaži cesto, kjer ne bo iskanje ljubezni plen surovega proststva, svetloba, ki prežarjaš dni sedanje.

Svetloba, ki prežarjaš dni sedanje, razlij se v vse kotičke moje duše, prikljči v novo rast mi izpod ruše ljubezen, hrepenenje, pesem, sanje.

Oživi iz pokopane mladosti vse, kar je lepo in kar ni trohljivo, očisti me prahu, ki me v minljivo spreminja stvar z razjedami bridkosti — bridkosti, ki votli srce z grenkobo in ki sivi me, orje mi obraz za smrt in za minljivost in trohlobo.

Pokrij zato me z zlatom svojih las in s sinjimi očmi prižgi v svetlobo nebo, kjer večnost je minljivi čas.

Nebo, kjer večnost je minljivi čas, v očeh je tvojih

našlo ogledalo in — kakor da ne more proč — ostalo, ostalo, kot ostal rad v njih bi jaz — ostal in bival daleč od sivine vsakdanjosti, kjer nem plahim v praznino. Iz dni, ki me tesne le z bolečino, rad zbežal bi v pokrajine sinjine. V pokrajine lepote, v tebi skrite, le ti mi moreš pokazati smer, le ti, ki k tebi hrepenim, a ni te,

le ti, ki mi prinaša te večer kot pesem, melodijo nežne suite: iskanje dolgih let si, moj nemir,

Iskanje dolgih let si, nemir, ki žene v stene me prepada do rože, ki me vabi rosno mlada, čeprav že sence zame tke večer —

večer, ki se mi nezadržno bliža, z žerjavko zarje že posipa stene in sence pod menojo rasto v koprene minulosti... O vem, moj dan se niža.

In vendar, glej, srce še sanja, ljubi, kot da mu je še tisoč let živeti, in upa, da ga ti otmeš pogubi — ti, ki častim te s skritimi soneti, lepota, ki bi vso zasul s poljubi, sen, ki le v pesmi sme se razcveteti.

Sen, ki le v pesmi sme se razcveteti z narcisami, ki spreminijo maj v pomladi nežne radostni smehljaj, lep kakor tvoj, edina med dekleti.

Edina, ki mi v tej dolini pusti prebujajo pesmi, da jih spletem v venec iz duše, zdaj pojoče kot studenec, ki čaka, da dotakneš se ga z usti — o z usti, lepimi kakor ciklami, dotakni se mi duše, ki pred leti življenje skrepnelo jo je v kamen.

Ti zvezda si, ki mi v samotni sveti, ognjišče mrzlo čaka na tvoj plamen: usoda si, v ljubezen me razneti.

Usoda si. V ljubezen me razneti, v ljubezen, ki za njo sem dolgo blodil, v ljubezen, ki ne bo je čas pohodil s koraki slepimi

uvele z leti. Ne krikke rože, rožo iz plamena razcveti v srcu mi, da bo gorela kot zvezde plameneče in žarela v ozvezdju zvezd iz tvojega imena, imena, ki iz duše plameneče med zvezde bi položil ga v vsemir in dvignil se s teboj iz temne gneče vsakdanjosti in časa kot gejzir svetlobe k zvezdam v pesmi sinje sreče. Šepet srca se drami v tvoj izvir.

Šepet srca se drami v tvoj izvir, saj ti si ga priklicala iz skale, ti, ki so sanje dolgo te iskale, ti, ki sem mislil, da te ni nikjer

in da si le podoba, v pesem vtikana, pa si prišla mi v žalostno samoto in me vznemirila vsega z lepoto, ti, davno sanjana, pričakovana,

prišla si vame, kot pomlad prihaja pod nemi led in ga začne taliti, dokler v pojoči slap ga ne odtaja. Lepota si. Ne morem več prikriti ljubezni v srcu, ki se ti razdaja: naj tvoji duši čist pustim se piti.

Naj tvoji duši čist pustim se piti iz čaš, izbrušenih v kristal sonetov, iz čaš, ki več ne mikajo poetov, zapredenih v svobodnih ritmov niti.

O tudi jaz v teh ritmih sem se izgubljal in niral retuširano resnico v metafore vrstico za vrstico brez mere in brez rim, kot da poljubljal

bi zarjo, zrak in sanje neotipljive, a zdaj v tem spevu skriti si sonet lepote davnih sanj, resnične, žive

lepote, ki mi je v puščavi let kot čudež prebudila iz skale sive izvir pojoč neskáljenih besed.

Izvir pojoč neskáljenih besed iz zarje v zarjo zate se pretaka od sveta, draga, zlat in zlat od mraka, kjer najin dan v sinjini je razpet. Ta sinji lok, rasloč v zlato iz zlata,

je vez, ki druž
moje hrepenenje
z življenjem tvojim
in ki je življenje
za mojo pesem,
ki odpira vrata
v pokrajine srca,
kjer vse je tvoje,
saj vse nastalo je
iz tvoje biti,
kar v meni sanja,
hrepeni in poje.
Zato je tvoja bit
del moje biti
in moje tvoje je
in tvoje moje:
kar daješ mi,
ne moreš izgubiti.

Kar daješ mi,
ne moreš izgubiti:
naj nosijo te
kamorkoli pota,
naj najin sen
utvara je in zmeta,
nihče ne more
naju razkrojiti
v praznino Niča
ali v grez močvirja,
v prah sivih cest
ali pepel življenja,
ostala boš mi
v pesmi hrepenenja
ozvezdje zvezd
med zvezdami vsemirja.

Ostala boš, pa naj
nastavlja vabo
pogube ti z lažmi
pretkani svet,
te ne pogreze več
na dno v pozabo.
S teboj v ozvezdje
tvoje sem razpet
v tem spevu, ki z njim
hrepenim za tabo:
odkar sem srečal te,
sem tvoj poet.

Odkar sem srečal te,
sem tvoj poet
in pesem je
lepote tvoje priča,
ohrani naju naj
pred sodbo Niča,
prežedečega na sanje
iz zased

vsakdanjosti, ki nas
drobi med kamni
na drobce, dokler ne
zdrobi nas v prah.
Zato mi vodi pesem
po stezah ljubezni
med omamnimi
ciklamni.

Da, med ciklamni
po stezah poletja
bi iz tvojega ciklamna
hotel piti
napoj ljubezni,
srečo mladoletja
in svoje sanje
nežno položiti
med čiste zvezde
tvojega osvetlja:
vse, kar je v meni,
tvoje hoče biti.

Vse, kar je v meni,
tvoje hoče biti
in spremeniti se
v lepoto zate,
ki vabiš pesem mi
v daljave zlate,
v daljave, kjer
te v sanjah smem ljubiti.
Le v sanjah premostim
lahko prepade
in v sanjah le
osvobodim se Niča.
Le v sanjah človek
ne občuti biča
resničnosti, ki v nič
drobi nam nade.
Zato so sanje večje
kot resnica,
če človek ljubi
in če je poet,
če poje jutru,
mladem kot ptica.

pojoča svitu, ki
odgrinja svet.
Tak hočem biti
zate, lepota
in v tebi zapustiti
nežno sled.

In v tebi zapustiti
nežno sled?
Jo bom? Ne bom?
Odgovora ne vem.
To čutiš ti,
ki mojim si očem
odkrila s svojimi
lepote svet.

O, ti, ki druž
naju pesmi vez
bolj, kot bila
bi združena v objemu.
O, ti, ki mi pomeniš
več kot njemu,
ki hodiš z njim
v zavetje trat in brez
iskat ljubezni,
izpolnitve sreče,
minljive, krhke,
ker jo meri čas,
ki nas prižiga,
ugaša kakor sveče.
O vse prehitro
nas odnaša plaz
minulosti. Zato
tako goreče

v bron pesmi rad
bi vtisnil tvoj obraz.

V BRON PESMI RAD
BI VTISNIL TVOJ OBRAZ,
EDINA, KI ME SE
ZAPREDAS V SANJE,
SVETLOBA, KI PREŽARJAS
DNI SEDANJE,
NEBO, KJER VEČNOST
JE MINLJIVI ČAS.
ISKANJE DOLGIH
LET SI,

MOJ NEMIR,
SEN, KI LE V PESMI
SME SE RAZCVETETI.
USODA SI. V LJUBEZEN
ME RAZNETI!
SEPET SRCA SE DRAMI
V TVOJ IZVIR.
NAJ TVOJI DUŠI ČIST
PUŠTIM SE PITI,
IZVIR POJOČ
NEKALJENIH BESED.
KAR DAJES MI,
NE MORES IZGUBITI.
ODKAR SEM SREČAL TE,
SEM TVOJ POET.
VSE, KAR JE V MENI,
TVOJE HOČE BITI
IN V TEBI ZAPUSTITI
NEŽNO SLED.

Benjamin Gracer

Otožnost

Ob večerih,
ko je sonce tonilo
in je dan použivala noč
V mraku nemirnem,
ko človek začuti samoto, nemoč,
jo je morje vabilo
Morje in noč
Na obalo je stekla —
bosa, z belo pentljo v laseh
in dolgo, dolgo
tiho jokala
z glavo v dlaneh

Zlato Vogrič

O, kri

Rekli so mi,
da očeta sploh nimam.
Ne vem.
Vem le to,
da sem sladko spal
v mehki postelji.
Močno je tresčilo
in bilo mi je
kot da se je zemlja odprla
kot iz teme
grozne teme so zrasli vojaki.
Neki vojak je planil
naravnost k mami
in jo zgrabil
za lase.
Ni ga ustavil
moj jok
ne mamin
presunljivi krik
s katerim je pokazala name
— Glejte, moj sin!
Vojak pa jo je udaril
udaril po ustih s pestjo
in iz maminih ust
je namesto krika
kriknila kri.

Končno ga je enakomerno govorjenje v kupeju in tričetrtinski takt koles pod njim zazibal v nemirno sanjarjenje...

Z Vero sta se po otroško lovila med drevjem, skozi veje pa so silihi zadnji sončni žarki.

Na sestanek sta prišla vsak z ene strani in natanko ob dogovorjenem času. Bil je v lepi uniformi in ko je slekel bluzo, se je naenkrat znašel v civilni obleki. Hodila sta ob progi, kjer se je povijala prijetna steza, vmes pa ni bilo nobene vojne, ki bi ju razdvajala. Verine roke so bile lepe in mehke, da jih skoraj ni čutil. Pač — čutil je eno samo nežnost.

Naenkrat Vere ni bilo več, ob njem pa se je znašel dober bojni tovariš. Sedela sta nad cesto ob robu gozda in od tam opazovala utrjene in premagane nemške vojake, ki so se naglo odmikali nekam proti Karavankam. Nista streljala proti njim, kakor vedno poprej, tudi bala se jih nista, čeprav jih je bilo na tisoče, marveč sta se pogovarjala o koncu vojne in o tem, kaj bosta počela poslej.

»Tako, zdaj je tega konec«, je rekel tovariš ob njem. »Kaj boš zdaj?«

Andrej je malce pomislil, se rahlo nasmehnil, in kot da je njemu in vsemu svetu to jasno, počasi zlogoval:

»Kaj? Slekem bom uniformo, poiskal deklet, si uredil miren dom s hlevom in zajčki, za hišo pa bom zasadil sadno drevje in rože, da nikoli ne bo dolgčas. In delal bom, saj smo delavci. V kako šolo pa bi nemara tudi šel!«

Tovariš ga je prijazno pogledal.

»Da, mi smo svoje dali. Zato — kaj ti bo šola? Na vrsti so drugi, ni pa smo že utrjeni. Dom, žena in majhna kmetija, to so tudi moje želje... Svet bo zdaj miren in dober, vojn ne bo nemara dolgo ali pa sploh ne več in tudi denar nas ne bo nič motil ali kvaril!«

Andrej je spremljal to modrovanje. Rad bi mu čisto pritrdil, a se je v njem nekaj upiralo.

»Utrujeni smo res, a premladi, da bi vse skupaj pustili drugim. Nekaj bo treba.«

»A kaj, kako, povej to«, ga je spodbadal tovariš.

»O tem pa res ne vem. Vem le, da bomo delali. Veliko in z veseljem. Kako — to bomo še videli.«

Zbudil se je v Zagrebu in potem vse do Ljubljane ni odtrgal pogleda od pokrajine, ki se mu je, valovita in hribovita, zdela vse lepša. Ljubljana! Bila je vsa bela in praznična, ljubka, a vendar ne preveč domača in ljubezniva, kajti Andrej ni bil mešan. Zato mu je zbuja nekakšen strah in spoštovanje. Vendar bi jo objel in poljubil, če bi jo le mogel. Tolikokrat so hrepeneli po njej, pesem so prepevali o tem in čakali, da bodo vanjo prikorakali.

In ko je stopil na njena tla, ga je stisnilo v grlu in oči so se mu orosile od lepote in tihe boli hkrati. Da bi mogel ta trenutek vrnitve deliti z ljubljeno Vero, ki je bila tik pred vojno v tem mestu in ki je zdaj kdo ve kje? Kako vse drugačna bi bila svoboda, kako vse drugače bi sijalo to jesensko sonce!

Zato se je kmalu vrnil na postajo in mimogrede je prisluškoval, kako lepo mu je zvonilo pod škornji.

Končno je na Gorenjskem izstopil. Končno.

Spet je hodil po gorenjskih cestah, hodil do utrjenosti, ne da bi se bilo treba bati kogarkoli. Vmes je pozdravljali in odzdravljali, srečevali znanke in marsikaterega takega, o katerem je mislil, da mu nikoli več ne bo stisnil roke. Za vse je imel čas — in za nobenega, kajti v njem je kljuvala velika bolečina.

In tudi njega so ustavljali kot bi bil živ mrtvec, kajti večkrat je tož že krožil glas, da je padel tam in tam, da ga ne bo več...

A bolj ko je hodil, bolj so ga noge odnašale tja, kjer je nekoč stanovala ona, Vera.

Toda — zakaj tja? Še močnejše bodo oživeli boleči spomini! V njem, ki se je vrnil živ, svoboden in zato srečen!

Srečen?! Slaba beseda. Ne, saj nesrečen ni bil, srečen tako, kakor je sanjal poprej in med vojno, pa tudi ne. Morda zadovoljen, ker je opravil svojo nalogo prav in bil na pravi strani, a nekako prazen, brez prave spodbude. Je bil res živ mrtvec? To je zdaj vrtalo v njem.

Srečen? Lepa beseda, preoddaljene želje!

Na vsakem koraku ga je spremljala misel nanjo, čeravno si je hotel to tajiti... Kako velika je bila revolucija, a kako malo je bilo treba, da bi bil poplačan za vse, kar je moral žrtvovati. Dokler ni imel kaj izgubiti, je bilo čisto drugače, sčasoma pa je spoznaval, da velike stvari nastajajo iz majhnih, da je množica sestavljena iz posameznikov, katerih eden je tudi on. Spoznal je, da prav nobena reč ne miruje: gre naprej ali nazaj, le mirovanja svet ne pozna. Zato je bila vojna zanj nekaj, kjer je veliko, zelo veliko pridobil, pridobilo je tudi ostalo človeštvo, ostali ljudje, hkrati pa tudi vse to drago plačalo. On, posameznik, si tega še ni bil povsem svest,

(Nadaljevanje na 4. strani)

blížal pa se temu spoznanju je. Želel je tudi in vedel je, da bo drugače kakor pred vojno, ko se je prebíjal iz dneva v dan, a hkrati so v njem še vedno živeli predvojni časi. A samo tisto, kar je bilo lepega, v zvezi z Vero, z zabavami, občasno brezskrbnostjo...

Obrnil se je in odganjal od sebe temne misli. Želja po domačih mu je podžigala zdaj neučakanost. Mama, oče, ostali...

Rad jih je imel in težko si je predstavljal, kako bi bili brez njih, vendar je bil med vojno pripravljen tudi na to, da jih ne bo videl nikoli več. Kaj pa je bilo življenje ali smrt med vojno! Kratak trenutek, in vse je bilo končano.

Posebno mamo je imel rad, po otroško je bil še vedno vezan nanjo, a poti otrok gredo vendar narazen, vsaksebi. Morajo...

Pa spet: zakaj je morala biti žrtvovana tudi Vera? Tak svet.

S silo je odganjal te misli in se skušal veseliti doma, hkrati pa je lezel vanj občutek strahu, nekakšna negotovost. Občutek otonosti, ki ga ni zapustil vse do konca vojne. Vedno bolj ga je bolela zavest, da ne doma, ne kjerkoli drugod Vere ni več! Vera! Drago in ljubljeno dekle! Kje pokriva zemlja tvoje izmučeno telo? Kje je morda veter raznesel prah tvojih kosti?

Začel se je čutiti krivega samo zato, ker je ostal živ. Saj je bil večkrat ranjen, a ostal je. Zakaj le? Sam, brez nje, brez njene lepote in dobrote, ki mu je dajala krila za življenjske polete. In zdaj, v tej tako živo občuteni svobodi!

A stran že s to sentimentalnostjo! Koliko tovarišev so pokopali v istem dnevu, ko so zvečer že prepevali na mitingu in kazali voljo do vsega ter bili zadovoljni, da je večina ostala živa! A v tem hipu si je spet zaželel, da bi bila rana nad očesom takrat, ko ga je zadelo, globlja in zadnja.

Spet je nehote z roko potegnil čez čelo, kakor bi hotel odgnati te misli in potegniti debelo skorjo čeznje. Mu bo to kdaj uspelo?

Hotel je čez cesto, ko je za njegovim hrbtom zahupal avto, ki so bili tedaj redki. Brez misli se je samogibno umaknil nazaj na rob ceste, in komaj je ujel zadnji hip, sicer bi ga vozilo zadelo. Takoj nato se je nekaj korakov pred njim avto cvileče ustavil. Hotel je že reči nekaj pikrega, ko je iz njega stopila mlada, čedna ženska, morda dekle. Nič posebnega.

O pač! Po vsem telesu mu je tedaj šel čuden drget! Natančneje je moral ogledati postavno žensko ob avtu?

Kako se je prav taka mogla znajti tu prav zdaj? So sanje ali je res? Morda proizvod želja?

A bolj ko je gledal, bolj je šlo skozenj, da je resnica. Kolena so mu začela slabeti, ves je bil omajen. Rad bi kaj storil, rekel, se premaknil, a še je stal kakor uročen?

Strmel je v postavno pred seboj. Se mu je zmračilo ali preveč svetilo v glavi? Je res, kar vidi?

Nejasno je čutil, da je na Vero mislil tako živo, da je v tej ženski in na njej našel vse njene poteze, njeno hojo, vso njeno postavno in celo lase. Proizvod bolnih možgan. Zbiral se je in si dopovedoval, da Vere že davno ni več med živimi, a ga je z nepremagljivo silo vleklo k ženski ob avtu. Saj je bila posebljena Vera! Tudi hodila je natanko tako. Samo ona je znala hoditi tako vzravnano in hkrati lahkotno, da je bila ta postava še bolj Verina kakor je bila Vera sama.

Podzavestno je zdaj stopil proti njej in dušilo ga je, ko se je ob njej ustavil.

Takrat se je z vsem telesom obrnila tudi ona!

In v tem hipu sta oba spoznala, vedela, da sta oba prava: Vera in Andrej! Vzklika začudenja sta se zila v enega samega, a Andreju se je zdelo, da ni zavpil, temveč zarjovel. Je to mogoče? Čudež, sreča?

Nista se več ozirala na okolico, ki ju je čudno opazovala, kajti zanju v tem trenutku ni bilo na svetu nikogar drugega razen zavesti, da sta vstala od mrtvih, da sta res onadva!

A to je trajalo, ta sreča, samo kratak hip. Iz Andrejevega privida o Veri, je postala resnica, Vera sama na trdih tleh.

Naslednji hip je bil namreč zadosti dolg, da je Andrej na Verini levici opazil poročni prstan in z istim pogledom tudi njen rahlo spremenjen in napet život. Hkrati s spoznanjem o živi prisotnosti in sreči ga je obšlo spoznanje izgubljenosti. Že drugič! Vera je očito pričakovala otroka! Le kako se je vse to moglo tako poigravati z njim?

In to srečanje ni bilo več veselje, ni bilo tako, kakršno sta si zamišljala in želela nekoč. Davno in še nedavno.

Andrejevo upanje se je v nekaj trenutkih že drugič zamažalo do zadnjih temeljev. Vanj se je zajedlo spoznanje, da bi bila mrtva Vera bolj njegova, kot je bila zdaj živa! Vse se je obračalo na glavo!

Kdo bi si mislil, da mu je prav misel nanjo dostikrat, celo takrat, ko je šlo za življenje, vlivala pogum, odločnost in voljo do življenja, ki je bila včasih že čisto slaba. Ni se dajal samo za STVAR, ZA SVOBODO, ZA VEČJI IN BOLJ BEL KOS KRUHA LJUDI, TEPEL, TRPEL IN ŽRTVOVAL SE JE TUDI ZA TO, DA BO PRAV Z NJO ZAZIVEL PO SVOJE! Celo tedaj, ko je bil ranjen, je prva misel pohitela k njej, šele nato k materi.

Zdaj pa se je v njem raztrgalo in prelomilo ter rjavelo vse, o čemer si dotlej še ni bil čisto na jasnem...

(Jevanje na 5. strani)

Valentin Cundrič

Dvajset

Jožetu Gregorčiču, narodnemu heroju;
Francu Prevcu;
Egonu Erlichu, padlemu na aragonski fronti;
Silvestru Fabiču;
Stanetu Fendu, padlemu na aragonski fronti;
Stanku Finžgarju;
Francu Grebencu, padlemu na Ebru;
Ivanu
Jožetu Kapusu;
Ilbertu Kragolniku, umrlemu v Dachauu;
Rafaelu Krajnu, padlemu na aragonski fronti;
Francu Malenšku;
Jožetu Mavcu;
Francu Moharku, pogrešanemu;
Jožetu Pikonu;
Francu Potočniku, umrlemu v koncentracijskem taborišču;
Francu Rejcu;
Jožetu Repincu;
Stefanu Roginu, padlemu v Hrvatskem Zagorju;
Janezu Tušku, ustreljenem v Begunjah

- roke zgorele do pepela
zemlja s kobro prepasana
zadnja obleka preperela
roke zgorele do pepela

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si prva legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

zemlja s kobro prepasana
zemlja zemljica
zemlja s črnim nakovalom
brez stropa in brez dna
zemlja s kobro prepasana
- pred kragulji vrat
postaneš ptica golica
to je pomlad
pred kragulji vrat

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si druga legenda
dišeča
zoreča
- polna strdi
postaneš ptica golica
ustna resnica
zavržena priložnost
postati orfej in pravica
postaneš ptica golica

3.

drži te veronika tvoje noči
med podobami koščenih ptic
ki jih s prtom zaduši
drži te veronika noči

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si tretja legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

med podobami koščenih ptic
en klic
zavrženi deli dneva
kdo jih našteva
med podobami koščenih ptic
- kopno rok in morje nog
obesiš na palce na kazalce
ko si dovolj ubog
kopno rok in morje nog

sveča
zahoda

Akad. slikar Roman Savinšek — ilustracija k pesmi Dvajset

za kruh in vino
oblečemo in slečemo
še raševino
za kruh in vino

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si šesta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

oblečemo in slečemo
odmečemo
na nasipu mrtvih rok
vrisk in jok
oblečemo in slečemo

7.

svet upade svet upade
telo telesu vzamejo
za to pa ni nagrade
svet upade svet upade

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si sedma legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

telesu vzamejo telo
temu rečemo slovo
kamen duše te namoči
razkroji meso
telesu vzeto je telo

8.

pajčevino črnih besed
naprodaj nosiš pod jezikom
skozi laž in med
pajka črnih besed

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si osma legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

naprodaj nosiš med ljudi
svojo kožo glavo kri
letnih časov desetero
v tebi ostari
naprodaj nosiš med ljudi

9.

plesnoba na jeziku
je potuhnjena volčica
hrepeneča po dotiku
plesnoba na jeziku

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si deveta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

je potuhnjena volčica
krivica in resnica
dolgoročno leto obvisi
sebe v sebi ulovi
potuhnjena tatca

10.

krilata srca čakajo plačila
čakajo dobroto siroto
in njena mozoljasta krila
krilata srca čakajo plačila

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si deseta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

čakajo dobroto
siroto
da bo prti
za smrt
in kujejo zaroto

11.

dan je pohotni merjasec
v krpi smeri oj sluzasti dan
je torej črvolasec
dan: pohotni merjasec

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si enajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

v krpi smeri oj sluzasti dan
za mrtve postlan
da se čas ne obrne
z novim bistvom presijan
v krpi smeri oj sluzasti dan

12.

svet v copatah
končno se zaceli
obleži v pozlatah
svet v copatah

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si dvanajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

končno se zaceli
v smeh preseli
razgrabitelj izvolitli pusti
svet žalostni veseli
končno se zaceli

13.

krog vratu ovita činčila
v nosnicah in ustih rakun
ugašajoča luč perila
krog vratu zadržana činčila

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si trinajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

v nosnicah in ustih rakun
zlomljen pičji kijun
vendar mi smo tista sla
sred preperelih kunj
ptica
roža
vzklik
prisojnega sveta

14.

kdor izgubi jezik strupnik
postane preplašena miš
posodi ji kožo: njen upnik
kdor izgubi jezik strupnik

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si štirinajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

postane preplašena miš
vaba na debelo in drobiž
življenjska mrzlica
(Nadaljevanje na 6. strani)

Akad. slikar Roman Savinšek — ilustracija s pesnitvi
Dvajset

Véri tega ni bilo težko uganiti. Da, našel jo je, a v istem trenutku je bila tudi že izgubljena.

Znašla se je prva:

»Si torej le ostal živ?«

V njenih vodeno-modrih in pronicljivih, dobrih očeh je čital vprašanje, obtožbo, srečo in obžalovanje hkrati.

V njih je bral: Zakaj mi tega nisi dal vedeti zadosti zgodaj? Mislija sem, da si padel, kakor jih je mislilo veliko!

On je komaj spravil iz sebe:

»Vera! Imeli smo te, imel sem te za mrtvo?«

Zdaj je zaneslo tudi njo.

»Saj bi bilo tako nemara še najbolje«. A takoj se mu je nasmehnila in nadaljevala:

»No, saj veš, da koprija ne pozebe!«

Prijela ga je za roko in se mu zazrla v oči, kot da vmes ni bilo ne vojne, ne česa drugega, nič drugega, kakor onadva. In kakor bi tehtala in usklajala njegove misli z njenimi besedami, je v njegovih očeh prebrala: Saj bi bilo res tako še najbolje! Tako, da bi bil mrtve!

Toda — z njo je bilo le drugače. Andrej je postajal vse bolj nejevoljen, nerazpoložen, nezadovoljen sam s seboj. Vse skupaj je prišlo prehitro, in čutil je tudi nekakšno nezvestobo. Poznal je Vera, zato je čutil, da je njena nesečnost in ves njen položaj rezultat tudi njene volje. Vedno ga je nekako prevladovala, premagovala, in tudi zdaj je tako čutil. Seveda, izobražena je in lepa, imela je vedno veliko častilcev. Zato ga je zdaj vse bolj zmagovala nerodnost, nelagodnost in kes, motila ga je nejasnost glede njenega življenja. V njem je vpilo in razgrajalo vse, kar se mu je grenkega in zatajevanega nabralo v srcu, da bi najraje pobegnil.

Nosilo ga je nekam visoko nad vse, a ga takoj z neznansko silo spet metalo ob trda, pretrda tla resničnosti! Kljub včasih že kar nedoumljivemu junaštvu, ki se je kdaj drugič kazalo v nerazumljivem strahu, so se mu že med partizani radi nekateri posmehovali. Prevečkrat je zapadel v sentimentalnost.

Zdaj je natanko vedel, čutil, da je bila Vera njegovo drugo življenje, da je bila ona vera vase in vsebina bodočnosti, njegova osnova, na kateri bo rasel dalje. Miren glede ciljev, nemiren pri ustvarjanju! A kakšen je bil? Zlatorumen po rokavih in prsih, okrašen z zvezdicami in odlikovanji, v resnici pa kot pogorelec, ki mu ogenj pred nemočnimi očmi golta premoženje, za katero je bil prepričan, da mu ga ne more vzeti ali uničiti nihče...

Za to spoznanje je bilo potrebno zdaj le nekaj trenutkov. Zavila sta v kavarno.

Andrej v takem razpoloženju ni vedel kako bi začel, da je ne bi užalil. A spet se mu je preveč upiralo, da bi izbral besede. S pogledom se je utopil v njene oči in čutil, videl je, da ga gledajo prav tako mlo in toplo, kakor so ga nekdanj. Samo njene so to zmogle.

Iz tega ga je rešila Vera. Prijela ga je za roko, kot bi bila njegova žena:

»Zdaj se spet počutim, kot nekdanj! TU SI! In če si tako ob meni, si prav res ne morem misliti, da sem že poročena z drugim in da bo kmalu prišel še nekdo tretji, ki bo vse hotel zase...«

S pogledom je šla po sebi.

Ob tem se je Andreju spet zazdelo, da zanj niti svoboda niti življenje nimata pravega smisla več! Vera je zanj izgubljena za vselej... Ali pa ne? Dostikrat je znal reči ne! To bo treba tudi zdaj, in vse popraviti! Toda — kako? Na ruševinah, na pogorišču ne more sloneti sreča drugih! Med prsti, ki si jih je zaril globoko v lase, so spolzele debele solze nemoči, in iz grla mu je privrelo:

»Zakaj me nisi čakala? Zakaj nisi...? Zakaj...?«

Vse je bilo en sam ZAKAJ?

»Prekleto vojna!« le še to je lahko stisnil iz sebe...

Razšla sta se čez kako uro.

Bolje bi bilo, ko se ne bi bila srečala. S seboj sta odnesla ranjen, stiri srci, čeravno na zunaj tega nista kazala več tako očitno!

Andrejeva volja ni bila več kot nekdanj. Načrti niso imeli več prave osnove in prepustil se je dolžnostim, prepričevanju o potrebnosti in se prepustil poklicu, za katerega ni čutil pravih nagibov.

Ostal je oficir in vsa država je bila njegov dom. Ni slekel uniforme. Ni redil zajčkov, in tudi doma se ni oženil. To je storil mimogrede v drugem kraju, se učil, delal, se utrjal — a vmes vse bolj tudi hrepel...

Vseskozi mu je nekaj manjkalo... Tako še celih petnajst let po vojni, ko so se po cestah začele pretakati sklenjene reke avtomobilov in so zrasle nove hiše, stolpnice, tovarne... Hotel je še vseeno postati nekdo, in je postal...

Sredi življenja, ko bi moral žeti kar je sejal, pa so ga poklicali in rekli:

»Tako in tako. Mladi prihajajo, pogoje imaš za pokoj!«

Vedel je približno, kaj to pomeni — in je šel.

Rad, zelo rad je odhajal v civilno življenje! Toda — to je bilo zanj prepozno! Zanj! Kako je o tem menila DRUŽBA, to pač ni bila njegova stvar. Vedno je rad podrejal svoje interese nekim VISJIM!

In tako je po dvajsetih letih zakoračil po lepih gorenjskih cestah in poteh.

S prijateljem, ki je preživljal nekaj podobnega kakor on, sta se ustavila v domači gostilni. Nista gledala na uro, nika- (Nadaljevanje na 6. strani)

Votivno življenje

mor se jima ni mudilo, kajti Andrej je moral zvedeti veliko in o vsem, kajti medtem so bile tu velike spremembe. Kljub domačemu okolju je bil zdaj tu malo manj kakor tujec, prišlek. To se mu je zdelo najbolj čudno.

Tovariš je njegovo pot prehodil že pred nekaj leti, zato je bil za marsikatero spoznanje in izkušnjo bogatejši. In tudi bolj grenak.

Pila sta ob mizi, kot so pili pred vojno, vendar je bilo vse drugače. Prijatelj, ki je tudi glede popitega vina imel že dobršno mero »prednosti«, je spet nagnil kozarec in godrnjal skozi zobe:

»Ne vedeli bi, kako se v strup prebrača

vse, kar srce si sladkega obeta...«

In ne da bi hotel, je tudi Andrej nagnil kozarec, in nadaljeval:

»...mi ne bila bi vera v sebe vzeta,

ne bil viharjev notranjih b' lgraca!«

Prijatelj se je nedoločno režal in se zazrl v neko točko onstran klopi.

An-...ej je nadaljeval:

»K te razjeda? Saj imaš vse: pokojnino, ženo, otroke, poklic, stanovanje, svobodo!«

Prijatelj pa je brundal nove stih:

»Zdaj veter raznaša besede njegove,

prislunhi natanko, da čuješ glasove...«

Naprej ni šel, ali pa ni več znal.

Po kratkem zatišju je Andrej spet povrtal:

»Povej po svoje, da te bom bolje razumel. Kaj si tako črnogled?«

Prijatelj se je zasukal k njemu in mu skoraj jezno odbrusil:

»Kaj bi me spet rad kaj prepričeval? Vedno si rad pridigal, a to ne vže več. Boš že še videl: nismo več to in tako, kakršni smo bili. Pokojnina, praviš! Svoboda... Odgovoril ti bom...«

Si gledal Culeta Pokornega? Ne? Rekel je: Doslej so mi govorili, da sem premlad za kaj odgovornejšega, zdaj, ko sem se nekaj naučil in preskočil štirideseto leto, pa mi vsi pripovedujejo, da sem prestar! To je vidiš tisto: premladi smo za pokoj, prestari za nove šole. Kam boš pa z mladimi? Rotacija in podobne izmišljotine! Ha, saj ni da bi govoril. Pa zakoni družbe, nasprotja novitet! Ha!

Danes, pravijo taki, je treba graditi, ne gre brez primernih šol. No, saj je tako. A govorijo mi, kot da nič ne znam, kot da sem dotlej živel na drugem svetu in me počasi prestavljajo na stranske tire. Kar je bilo v vojni zlato, je danes greh. Mi, ki so nam pravili »svet ljudstva«, postajamo odveč sami sebi. Mi, ki smo rušili zato, da bi gradili. Rušiti, to je bil naš poklic! Zdaj ne vem, kdaj gradim in kdaj rušim.

A tisti, ki mi pridigajo, se delajo skromne, a jih je v resnici sam napuh. Marsikatero ostro sem jim že izrekel, a sem bolj škodoval sebi kakor koristil drugim. Nekaj čudnega je s tem pridigarji, ki kar naprej gonijo o nekih novostih, ki hlastajo za dobrinami in se delajo ljudske. In zato sem jim zabrusil tudi že, da so taki, kakor Marijina družba: ko jih ljudje poslušajo in gledajo, so videti brezmadežni, v resnici pa so stremuhi in se pehajo na tiho za osebnimi užitki. Nenasitni so, da je videti, kot da smo se tolkli zanje.

Da, polna usta besed o gradnji, o graditvi imajo! Andrej je vlekel vase prijateljevo besedičenje in se zgrozil nad tem. Poznal ga je, da ni rad pretiraval, in da tudi dolgih govoranc, kot je bila ta, ni dostikrat zmogel.

Zato ga je spet odneslo nazaj, nekam v težko 1942. leto.

Noč je bila tako temna, da so se držali za nahrbtnike. To je bilo tedaj, ko so se bližali mostu, ki so ga hoteli porušiti. Če jim bo to uspelo, vlaki tam ne bodo mogli nikamor. Vsaj nekaj tednov ne.

In uspelo jim je. Takrat je bilo rušenje smrtno nevarno. Nemci so jih odkrili. In če njihova dva mitraljezca ne bi bila tako trdovratna kot sta bila, bi jih Nemci pregnali.

Pa tako od daleč so prišli.

Most je med regljanjem strojníc zgrmel v globel!

In kmalu za tem.

V veliko stavbo, prej podobno gradiču kakor villi, so se nameravali vgnezditi Nemci. Stavba je stala na kraju, kjer bi Nemci zlahka motili partizanske kolone, kurirje in terence. Zato je stavba morala v zrak. Tako ali drugače. Pogorela je, zažgana od partizanske roke, od njegove, Andrejeve močne roke. On je to najboljše poznal okolico, zato se je prav on lotil tega. Uničevanje zaradi življenja!

S pogorišča so do konca vojne potem štrleli le ožgani zidovi!

Ali pa usoda mlkavne planinske koč, ki je premogla trideset ležišč!

Življenje in boj sta se prav pošgraval z Andrejem, ki je to koč pomagal graditi in je v njej tudi večkrat našel zatočišče in v njej doživljal lepe trenutke.

(Nadaljevanje na 8. strani)

1 nič ne pojejo nič ne pojo
kako se trese hrbet hotenja
ko iščeš ulice v jasno nebo
kako je slana žlica življenja
kako je slana žlica življenja
in še zanjo nečistujemo
slano je: nečistujemo: pa še kako
oj nič ne pojejo
nič ne pojo
ne le pod mojim stolom: prav vsepovsod
rak je načel zemljo
slano je: nečistujemo: pa še kako

kako se trese hrbet hotenja
na katerem jezdim
kako je slana žlica življenja
in še zanjo nečistujemo

samo dežju bomo potrebni
bolj kot zastekljeni dreved
kopitljali bomo med mareličnimi tedni
da bi našli novo prebavljivo jed
oj nima žepka
tresorepka
rak je načel zemljo
slano je: nečistujemo: pa še kako

nič ne pojejo nič ne pojo
kako se trese hrbet hotenja
ko iščeš ulice v jasno nebo
kako je slana žlica življenja

ključ: operoteni planeti sopejo
v jadra našega sveta
tisočletja v ječi hropejo
ječa pa je nezaklenjena

2 pridi povedat pridi povedat
kdo je navil telo na utripe
pridi se sprenevedat sprenevedat
le tipaj: otipaš samo arhitipe
le tipaj: otipaš samo arhitipe
čas je plazma kraja
človek je v tej igri najmanj kriv
oj pridi povedat
pridi povedat
kdo ti bo odlomil kruha
kdo ti bo vina nalil
človek je v tej igri najmanj kriv

kdo je navil telo na utripe
in kako meso besedo napaja
le tipaj: otipaš samo arhitipe
čas je plazma kraja

podanašnjili smo se za silo
s pomočjo telesa in glasu
brez hotenj bi nas ugonobilo
dejanje — šiv iz smole in medu
oj je ščinkavec
kinkavec

kdo ti bo vina nalil
človek je v tej igri najmanj kriv

pridi povedat pridi povedat
kdo je navil telo na utripe
pridi se sprenevedat sprenevedat
le tipaj: otipaš samo arhitipe

ključ: grče duš med šipami teles
ne ozelen ne ozelen
kadar je življenje jez
telesa duše v njem prhne

(Nadaljevanje s 5. strani)

nima stropa nima dna
preplašena postane miš

15. tu pa tam je molj
prežrl tole kožo
prežrl sivi spol
tu pa tamkaj molj

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si petnajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

je prežrl ta okvir
in postal skovir
okostje mesečine
oj spomin na mir
je prežrl ta okvir

16. spremenljivi obraz prirode
se je sploščil in podaljšal
misli in vedeti so gnili oprode
je spremenljiv obraz prirode

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si šestnajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

se je sploščil in podaljšal
se z mrtvimi ozaljšal
srpasti petelin

legel v pelin
se je sploščil in podaljšal

17. repina sveta in zgodovine
je naš prostor in je čas
tako rekoč brez popkovine
repina sveta in zgodovine

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si sedemnajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

je naš prostor in je čas
na nas privezan le za las
slepar narave in človeka
rabi nas za pas
naš prostor in naš čas

18. v uho zapenjaš krik
češnjevca cveta brez prostora
za ljudi in spomenik
v uho zapenjaš krik

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si osemnajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

v češnjemvetu ni poslano
za človeško rano
za polmesec psov
za toporišče dnov
v češnjemvetu ni poslano

19. vinograd rok in nog
prehitro je obran
zakličeš v rog
skoz trto rok in nog

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si devetnajsta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

prehitro je obran
mladostni dan
za zapahe rok
pregnan
prehitro je obran

20. smrt je ena od oblek
ki jih oblečemo
za dež in sneg
smrt je ena od oblek

sveča
zahoda
gori
še gori
opoteča
luč joda
o menda
si dvajseta legenda
dišeča
zoreča
polna strdi

kaj vse oblečemo
kaj vse odmečemo
sramežljivo rojstvo
sramežljivo
življenja žrd
za sabo vlečemo

3 boj krvavi boj krvavi
s podplati opozarjamo na nagoto
in ne glede na to kako je v postavi
paberkujemo s tujo popolnostjo s tujo lepoto
paberkujemo s tujo popolnostjo s tujo lepoto
časno je ptica v večnem
in smo možicelj vstajač
oj boj krvavi
boj krvavi
odlival boš pitnino
boš gnetel obredni kolač
in smo možicelj vstajač

s podplati opozarjamo na nagoto
ki je vrhunec v povprečnem
paberkujemo s tujo popolnostjo s tujo lepoto
časno je ptica v večnem

nekdo te bo zahteval nazaj
in te oskrnil podkovano sireno
skril se bo na večni mlaj
in te naviljal v novo štrebo
oj leta poševno
mogočno pohlevno
boš gnetel obredni kolač
in smo možicelj vstajač

boj krvavi boj krvavi
s podplati opozarjamo na nagoto
in ne glede na to kako je v postavi
paberkujemo s tujo popolnostjo s tujo lepoto

ključ: beseda bleda goščavica
pocedi se v prvi vrč
v grlu obliči mečica
vseh mesenih drč

4 mrzla slana mrzla slanica
svet si dvignil za eno polico
za te ki niso pri tleh doma
sonce maha z gorečo rokavico
sonce maha z gorečo rokavico
potovanje večnega po sebi
išče svoje poznavalce
oj mrzla slana
mrzla slanica
a dan je skrpucalo: hibrid
razpečan med sredince mezinke kazalce
išče svoje poznavalce

svet si dvignil za eno polico
rodil si se: drugače ga ne bi
sonce maha z gorečo rokavico
potovanje večnega po sebi
stvari in bitij in svetov
ne boš opill kot okovje rok
potapljal se boš v rožnati nasmech bogov
kot oveneli razcefrani jog
oj marellica
čebelica
razpečan med sredince mezinke kazalce
išče svoje poznavalce

mrzla slana mrzla slanica
svet si dvignil za eno polico
za te ki niso pri tleh doma
sonce maha z gorečo rokavico

ključ: rese pesmi v grlu zbadajo
ko zrnje že sprhni
glasovi nanje se nabadajo
a jezik: govori

5 hojajaja hojajaja
zemlja zemljica obešena na las
se ziblje sem ter tja
drevesa so ulice v nebo in čas
drevesa so ulice v nebo in čas
sadeži na njih so zreli gibi
krošnje nerazvozlana imena tujih postaj
oj hojajaja
hojajaja
razstavil bom tale svet
in ga po spominu sestavlil nazaj
mogoče uganem imena tujih postaj

zemlja zemljica obešena na las
obešena med dve požrešni ribi
drevesa so ulice v nebo in čas
sadeži na njih so zreli gibi

pustite naj ti odidejo
s kostjo zemlje v tresoči levici
samo da ne zaidejo da ne zaidejo
sledč prvi glasni ptici

oj kolibica
pleše kakor ribica
svet bom po spominu sestavlil nazaj
mogoče uganem imena tujih postaj

hojajaja hojajaja
zemlja zemljica obešena na las
se ziblje sem ter tja
drevesa so ulice v nebo in čas

ključ: rosa petja ohladi
tlečim licem je prevroče
in človeku se mudi
in človeku se zahoče

6 haji hajo haji hajo
to je takorekoč še pernata doba
a kako se pride z boso nogo
od groba zibke do zibke groba
od groba zibke do zibke groba
je ena kretinja: je en glas
otipaš le eno žilo
haji hajo
haji hajo
kljuke na vratih veselja
ne bom nikoli pritisnil na silo
otipaš le svojo žilo

to je takorekoč še pernata doba
angeli imajo bikov stas
od groba zibke do zibke groba
je ena kretinja: je en glas

kaj bo premostilo telo
nezakonitost ali zakonitost
popašena duša ga ne bo
vse sprevrača se v pobitost
oj s skale na skalo
plešoče zrcalo
ne bom nikoli pritisnil na silo
otipaš le svojo žilo

haji hajo haji hajo
to je takorekoč še pernata doba
a kako se pride z boso nogo
od groba zibke do zibke groba

ključ: gobe časa nas pokrijejo
spol in glavo hočejo prelesti
dnevi ure nas povijejo
v mumije zavesti

7 oja cvetejo cvetejo
bo na pretek živalskih in rastlinskih ras
dokler nam bosta za živo mejo
kafrov čas in ambrov čas
kafrov čas in ambrov čas
skupaj hodita po svetu naokrog
navijata na prste moj obraz
oja cvetejo
oja cvetejo
odpustki zbrani kot miloščina v klobuk
oja meh dobe gonijo s podobo nog
oja pojdimo po svetu naokrog

bo na pretek živalskih in rastlinskih ras
a postelja bo oblažinjen bog
kafrov čas in ambrov čas
skupaj hodita po svetu naokrog

nohti varuhov te okrvavljajo
trgajo in razobešajo po vrvi
za svoje zavetje te zastavljajo
ker so pred teboj in prvi
oj veslajo veslajo veslajo
kot samo oni znajo
oja meh dobe gonijo s podobo nog
oja pojdimo po svetu naokrog

oja cvetejo cvetejo
bo na pretek živalskih in rastlinskih ras
dokler nam bosta za živo mejo
kafrov čas in ambrov čas

ključ: kose spola obvisijo
v krošnjah obletelih
v času košnje zazvenijo
kakor na razpelih

8 to je veselje to je veselje
življenje z modelom te hudo potre
to je veselje na povelje
beseda ki ni odzdrav mesu: kaj je
beseda ki ni odzdrav mesu: kaj je
beseda brez popkovine
ki se iz roda v rod preceja
to je veselje
to je veselje
kar v mojem srcu meketa

kar v mojih očeh nenehno bleja
kar se iz roda v rod preceja
življenje z modelom te hudo potre
noč brez darovanja in pitnine
beseda ki ni odzdrav mesu: kaj je
beseda brez popkovine

lahko noč preperela obleka
saj si bila vselej samo naključna
človek pred človekom pokleka
in mu je gola koža preveč bučna
je vrtavka
črnoglavka
kar v mojih očeh nenehno bleja
kar se iz roda v rod preceja

to je veselje to je veselje
življenje z modelom te hudo potre
to je veselje na povelje
beseda ki ni odzdrav mesu: kaj je

ključ: rimska cesta se poliva
od ramen pa do kolen
človek: nekaj koža nekaj griva
nekaj večni stenj

9 pisane in bele
haha dišiš po sladkem mleku
res so čisto preperle
rjuhe krvi v tlečem človeku
rjuhe krvi v tlečem človeku
so padle iz rok pameti
so padle iz zmrznjenih pesti
pisane in bele
pisane in bele
so jagode mojega telesa
so desette moje moči
padle iz zmrznjenih pesti

haha dišiš po sladkem mleku
iz katerega dojnica govori
rjuhe krvi v tlečem človeku
so padle iz rok pameti

z vidom sluhom voljo na krožniku
z otrebeno dušo pri nogah
smo podobni jrfotavemu podložniku
ki ga je načel zadah
oj ptičji malček
vrtiglavček
so desette moje moči
padle iz zmrznjenih pesti

pisane in bele
haha dišiš po sladkem mleku
res so čisto preperle
rjuhe krvi v tlečem človeku

ključ: šape žalosti so hladne
in odpenjajo obleko
duše zimske in pomladne
v burkah so za vleko

10 kaj bo kaj bo
brez smrti bi bilo najbrž življenje ubožno
pa še kako
oj ljudstvo predljudstvo: ljudstvo pomožno
oj ljudstvo predljudstvo: ljudstvo pomožno
mi pa drug drugega grizemo v pet čutov
in se grizemo v korak

oj kaj bo
kaj bo
kdor podnevi šiva ponoči para
kdor podnevi šiva ker je zmeraj nag
grizem ga v korak

brez smrti bi bilo najbrž življenje ubožno
in rojstvo bi ne uveljavilo njegovih adutov
oj ljudstvo predljudstvo: ljudstvo pomožno
mi pa drug drugega grizemo v pet čutov

oj ti podganasti dilaiopod
kopitljali bomo med marelčnimi tedni
kopitljali skozi blato in skoz jod
po parkljih ki so dedni
oj velik revček
pogoreleček

kdor podnevi šiva ker je zmeraj nag
grizem ga v korak

kaj bo kaj bo
brez smrti bi bilo najbrž življenje ubožno
pa še kako
oj ljudstvo predljudstvo: ljudstvo pomožno

ključ: na vrhove telesa obvisimo
pa ne zazvonijo meso
praznih skrinj besede se držimo
in se nasičujemo
kako kako

Tudi iz nje so Nemci nameravali urediti močno planinsko trdnjavo. A koča se je uprla, kajti zgradile so jo roke in volja slovenskih planincev. Živela in žrtvovala se je domačim ljudem.

In spet je prav Andrejeva roka izpolnila voljo ljudi. Zgorela je in z njo trdi žulji planincev, ki so jo gradili. Toda — gore so ostale domače in Nemci so se v tisti okolici vselej počutili dokaj neprijetno.

Andrej je potem hotel nekaj ugovarjati sobesedniku, a je ta nadaljeval s tistim, kar se je sprožilo v njem:

»Pa žena in otroci, praviš... Veš kaj mi je ondan rekel fant, a? Oče, dosti imam tega govorjenja o vojni, pa o tem kaj in kako ste vi to naredili. Raje misli na večji avto in poglej, kako to delajo drugi. Mahnil bi ga, pa se mi je ognil, in tudi premočan je. A danes ne vem, če je morda imel prav? Ne, ne bom ga poslušal. Ko bi on mene bolj, bi bilo drugače. A mi ne moremo in ne moremo iz te svoje kože, ne moremo ulti temu, kar se je nabralo v naši notranjosti.

Pa penzija! Pa mojih šestinštirideset let, a? Bolje, da nam jih niso dali. Samo neumno in nepotrebno zavist vzbujamo in nerazumevanje, oni tam gori nekje se nam pa smeji ali pa nas pomiljujejo. Kako je zdaj s tistim »cvetom ljudstva«? Komu smo odveč, in komu smo potrebni?

Delo, to je rešitev, pa nas neprestano podijo od njega. Se zapili se bomo in zgubili vsi po vrsti. Delam honorarno in včasih že sam začnem misliti, da sem zanič, da sem star in slab.

Pa veš kakšen človek je moj nadrejeni? Tak, ki je vojno preživel s postopanjem in malce s šolanjem in se ni prav z ničemer »umazal«. Mi pa smo obteženi, marsikdo nas krivi za karkoli, in premalo držimo skupaj. Pa veš zakaj? Morda ne vem, mislim pa, da predvsem zato, ker so med nami prevelike socialne razlike. V gmajni pa smo bili glede tega vsi enaki, le po dolžnostih smo se razlikovali. In po žrtvovanju!

Zato ti svetujem: hrani, čuvaj svoj ponos, ne trkaj po vratih takih ljudi in ne brusi preveč peta po pisarnah, kjer so se nabrali razni nebodilji-treba. Raje počni karkoli. Odpri pralnico za avtomobile ali kaj podobnega, samo ne ponižuj se in ne daj se podkupovati. Tako ti bo prihranjenega veliko grenkega.

Tako tudi časa za razmišljanje ne boš imel dosti in utrujen boš zaspal z mislijo, da si vendar še koristen. Motorizacije je vedno več, takih kot si ti, pa se tam, kjer bi res lahko storil največ, otepajo. Zda je čas svojevrstnega gangsterizma in čas kosmatih vesti. Boš videl, kam bo še to pripeljalo. Nič globine, hlastanje, nihče nikogar ne posluša, govori se eno, dela drugo. Nekako narobe je: pogled tovarne. Njim komandirajo trgovci in banke, nekako tako, kot bi mi postal sin očca. Razumeš to? Jaz ne. Mi, »cvet ljudstva«, ne sodimo mednje!

Pa pravijo: zaostajate, čas vas tolče. A čudno nas tolče.

Andrej je poslušal to kot bogokletje, in spet je prigovarjal prijatelju, da je prečnogled, da je veliko tudi dobrega.

A ta se ta dan ni dal pomiriti. Andreju je moral izbruhati vse, kar ga je težilo:

»Da, dali so nam pokojnino. Pa niti ne najmanjšo. A to je, kakor okvara v avtomobilu sredi napetega klanca. Nekaj se je vpletlo v ta mehanizem, in zda delujeta dve sili hkrati: tista, ki žene naprej, in ona druga, ki zadržuje in moti.

Saj ne gre za zaslugarstvo. To hočejo izkoristiti le nekateri. Za vse kaj drugega gre. Zda nas je veliko, a tečaj nas je bilo premalo. Preveč in premalo. Premalo ljudi z znanjem in poštenimi srci, preveč z »zaslugami« in bremen. Premalo kvasa. Če boš hotel biti nekdo, začni znova! Naša generacija je nekaj poskusni zajec, dolžnostna generacija. Še sreča, da smo bili na pravi strani! Vsaj mirno spim. A po eni strani hočemo biti skromni, po drugi smo zahtevni. Nekateri, seveda. Sedanjost ni preteklost, čeprav se včasih zdi, kot ponavljanje zgodovine. Vidiš, sužnji so z upori pomagali porušiti sužnjeposestniški red in pripravili pot oblasti fevdalni gospodi. Kmetje so zrušili fevdalizem, a so jih nadigrali trgovci in podobni gospodje. Mar smo mi res storili vse to kar smo zato, da nam seda na vrat nekakšen požrešni sloj? Ne, to ne bo moglo biti tako.

Teme našega življenja je bilo torej med vojno. In če temu dodamo še smrt, bi nam ta pritisnila še pečat neprecenljivih zaslug in celo humanosti: manjšina vendar vedno pada zato, da ostane osnova, ljudstvo! Konec koncev pa je takim, kot sva midva, življenje podarjeno vse od vojne sem. Morala bi pasti.

Tisto, kar sva se naučila po vojni, s tistim si lahko obrišeš zadnjico. Boš že še videl, ker te poznam, da ne boš pustil vse kar tako. Saj lahko kritiziraš, vse lahko rečeš, tudi o vladi marsikaj. A videl boš, kaj se bo zgodilo, če se boš lotil kakega vplivnega v podjetju ali kakega lokalnega veljaka. Sprožil boš stroj, ki te bo povozil, da še sam ne boš vedel kdaj in kako. Ne da bi vedel, boš udaril na večino. In z njo boš moral — ali pa te bo ta »večina« počesala.

Samo poskusi poddržati ogledalo tem česnalom, pa boš pozabil na vse, kar znaš. Takrat bova nadaljevala z najinim pogovorom.

Steklenica je bila prazna in Andrej je postajal vse bolj zamišljen ob tem. Skušal je razumovati vsa ta nasprotja in iskal stične točke ljudi in vseh, med katerimi bo živel in poiskal samega sebe z voljo, ki mu je, mlademu »upokojenec« še ostala.

(Nadaljevanje na 9. strani)

Cvetko Zagorski

Vsako jutro

Vsako jutro
me prebudi osel
ali oslica
ko z nekega dvorišča
mračnega, vlažnega,
mahastega

globoko tam spodaj
zariga
sem gor v osmo nadstropje
in zažoge
zahrope
zatuli
iz dna trebuha
iz drobnoja
iz dna svoje prastare duše
tožeče
brez nadno
samotno
z razparanim glasom
od včera
od danes
od jutri
tožbo o krivici
nasilju
neusmiljenju močnih
bogatih
velikih
skozi vse veke
od Kajna naprej
(Iz cikla Molčeči svet)
1965

Akad. slikar Boni Čeh — ilustracija k epu Gilgamešu

Treba bo

Treba bo spet
ob zori
bos
prek rosnih trav
hoditi

treba se bo spet
v globine studencev
zazirati

in v tokove rek
in iskati
pisanih kamenčkov
po bregih

treba se bo spet
na stezah ustavljati
ob visokih
ravnih deblih smrek
pod mirnimi rokami vej

v višine sten strmeti
in v globine brezen

prisluškovati
klokotanju
globokih vod

uho polagati
na prst
na skalo

dokler se ne oglasi
jasno
nedvomno
čist
rahal
zven

In še bo treba:
utišati
zvočnike po cestah
in domovih

zakopati
dosti preglasnih besed

spregovoriti
novih
dobrih
resničnih

utrniti mnogo sveč
po oltarjih

prižgati
novih luči
da osvetlijo človeka
njegove poti

treba bo
dvigniti
zarjavelo sidro
iz naplavin
peska mulja alg

in razpeti novo
belo jadro
pod kalečim plamenom
sonca

Benjamin Gracer Kam

Kam naj gremo
s prazno besedo na ustih;
z utrujeno dušo,
ki se je v dala razumu
kakor vlačuga pijanemu norcu?

Sanje beže
in vsak dan smo bliže,
da najdemo šifre in ključce,
ki nas zbude

Potem nihče več
ne pride do reke,
ki je tisoče let
odnašala s svojih bregov
kolibe in zmote človeka.

Nihče, da bi se bil
s seboj in drugim,
da bi umiral
za ceno življenja
za ceno človeka...

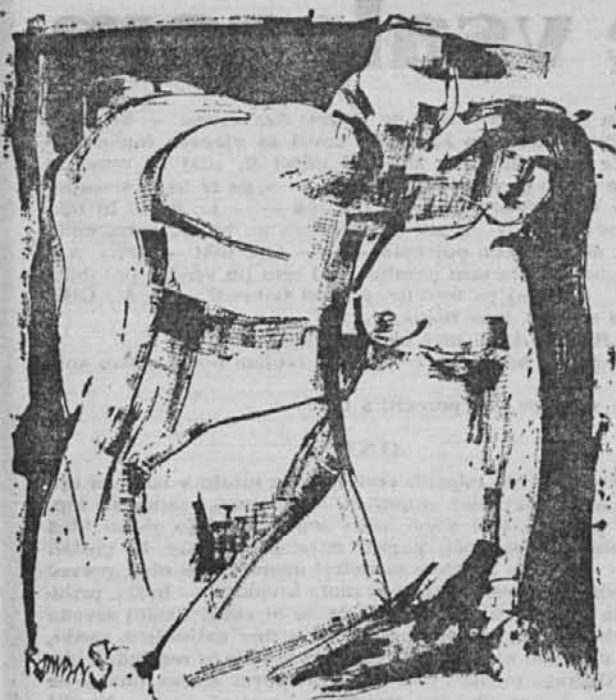
Dominik Majetič Ljubezen

Zemlja se poraja z jutrom in umira z večerom
Večer ima svoj molk in svoje skrivnosti.
Skrivnost ima svojo magično moč
Magična moč ima svojo ljubezen

Ljubezen je prapor vojščakov
Ljubezen je duh zgodnjega vetra
Ljubezen je prerokba mrličev
Ljubezen je vžiganje testa
ljubezen je ali ni
je ali ni
pride ali ne pride

Ljubezen je izguba časa
Ljubezen je žalost staršev
Ljubezen je ekonomski izračun
Atomi ne vedo za ljubezen
Atomi ne vedo za zgoraj našeto

mi ne vidimo atomov
atomi ne vidijo nas

Akad. slikar Roman Savinšek — prijateljici

Andrej Kokot Dovolj je mrtvega odmeva

Ne bom
udarjal več
na oklep potuhnjene
vesti.
Dovolj je mrtvega odmeva,
ki je izpiral
moj obraz s svojo
kalno tekočino.
Le moj pogled
na lastni svet
se je ob tem porušil
in se razblinil po njivah
mojih prejšnjih dni,
katerim kljub vsemu
ne odrekam materinstva.
Stopil bom na kolovoze
teh prodanih njiv.
Naj moj korak odmeva
v daljni čas, ki ga
razblinja otipljivost
umazane vesti.

Ubijalci niso več med nami

Ubijalci niso več med nami.
Njihovo rdečo sled prerašča
nežen mah.
Bolečina njihovega rezila
razpada v prahu rje,
ki dosledno žre resničnost
ostrih mečev.
Njena vztrajna moč
je izgnala tolpo rabljev
iz naših krajev.
Vendar kovači so ostali,
kovači morilskih nožev.
Tihotapijo jih
v naša srca,
da se z njimi zbadamo med
sabo in si sesamo lastno kri.

Resničnost rje jim tam
ne more več do živga.

Krik bolečine

Ne, ne pustim
te iz sebe.
Prikoval te bom
na stene svojih žil
in z mano te bodo
zagrnil v večnost.
Tvoj nemi
krik nikdar ne bo prebil
obzorja rdečih sten.
Zaman buta v čas izbrušenih
čeri, ker višje
kakor moj ponos štrle v nebo.

Pesem smrti

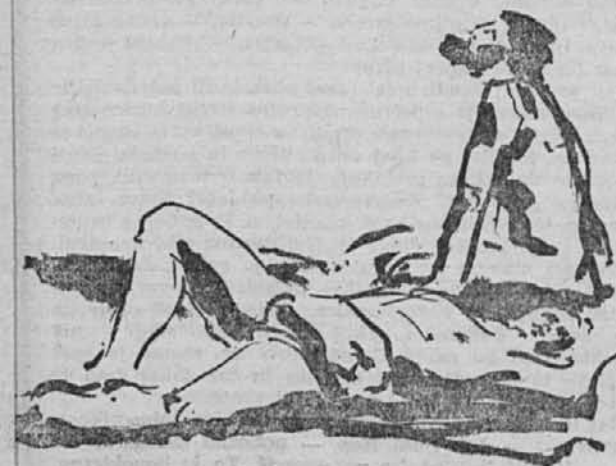
Življenje
je ustvarilo mene.
Uniči življenje
uniči boš mene.

Sem
in nisem.
Kakor življenje.
Njegova smrt
je moje rojstvo.

Moji besedi

Ni ga vetra,
da bi razgal
oblake moje skrivnosti.
Ni bliska, ki bi razklal
sklep moje ljubezni
do tebe,
plaha beseda.

Ni ga jezika,
da bi zasenčil
tvojo lepoto.

Akad. slikar Bori Čeh — ilustracija k epu Gilgamešu

Nazadnje je rekel bolj sebi kakor prijatelju:
»Da, nismo več tisti, kot smo bili. A spet bo treba sprožati
v nas tisto, kar je dobrega. Samo svoje otroke pogledam, pa
mi je mnogo jasnega. A tudi zagonetnega. Poglavitno je, da
bodo ti pripravljeni na samostojno življenje.«
Spila sta še eno steklenico...

Zlato Vogrič Kaj čutimo

Na svetu,
majhnem ali velikem,
otožnem ali veselem
(kaj in kje je pravzaprav svet)
je več dežela,
groznih
žalostnih, žalostnih dežela,
ki bi jim rekli kar
VIETNAM.
Nedolžni ljudje umirajo
gladujejo
zaman prosijo
se bojujejo,
hrabro umirajo.

MI
(kakšni smo in kakšni naj bi bili)
brezskrbno pijemo
kartamo
plešemo
se smejemo.

Mi ne umiramo
in le redkokdaj
razmišljamo
in še manj
čutimo.

Vasilij Koprivec Z menoj na Mahali

Vso noč si prespala z menoj
v moji glavi nemirna,
kakor bela meglica,
kakor bela meglica
v mojem spominu.

Vso noč si prespala z menoj
v moji glavi,
lepa kot lokvanjev cvet,
bel spomin poletja,
ob jezeru
v zeleni travi,
nosim te s seboj,
skozi to puščino,
ko s težkimi koraki stopam,
po peščenem jugu
pod mojimi nogami.

Vso noč si prespala v moji glavi
in sedaj me spremljaš
sleherni trenutek
po Mahali,
postala si
pesem hrepenenja,
ritem bobnov,
zvoki tamburina,
vzdih klarnetov,
prodorni glas trobente
oj, ciganska pesem
na Mahali.

Vasilij Koprivec Svarilo

Pojem...
Ne vprašajte,
zakaj in čemu.

Vem, prijatelji
in vsi drugi,
ki me čakate
za vogalom
ali kje drugje,
mi nastavljate
zanke,
imate pripravljene
pasti
za besede,
ki jih bom v pesmi izrekel

Pazite!
Besede so
ostrina noža,
noža konica
ost
in puščica,
ki prestreli
zanke,
prebije zasede.

Vesna Sušnik

Veter

1
Iščem globine
iščem vrhove
tvoje
svoje
najino misel
najino dušo
pa je vse
samo veter
2
Ne odhajaj
ne odhajaj
živi! hočem
živeti

stopi
z visokih oblakov
k meni
k meni

prosim te
kapljo ljubezni
bodi
del mene.

3
Iščem te
v sebi
povsod

ljubim te
vsega
povsod

želim si te
tu z menoj
povsod

Prišel si
kakor veter
pride
4

Prišel si
zagorel v obraz
s sajastimi
očmi.

Odšel si
kakor veter
odide

poboža te
se poigra
in že
ga ni

Gong!

Idiotko, naznanjati se z gongom v lastnem stanovanju, čisto je zmešana od te svoje vzhodnjaščine. Tudi tisto o sežiganju trupla, kakor, da je potem kaj važno — oh — le Blanka je, ona seveda se bo naznanila z gongom, ko se vrača iz stranišča. — Kako prijetno zveni, — pravi Blanka, — čisto navaden medeninaš gong, ampak kako privlačno, Vasilij, ljubi, morala bova preurediti malo sobico, — — — ampak, to ne bi bilo niti malo originalno, srček, to bi bilo golo posnemanje, — in da bi posnemal NJO! — nič zato, ljubi, — odmahne Blanka, — kakšna gospodinja pa je? kaj pravite vi, Gospod in ona se tudi ni sama domislila, kaj to ni posnemanje? — Strela, žebelj na glavo! Blanche, Blanche, ostržena lepota Neslovega stolpa stavim, da se ti še sanja ne, kakšen je v resnici tvoj ljubi Vasilij, pa si res zinila pravo, v nekaj dneh boš imela svojo orientalsko sobico z medeninaštim gongom. Vasilij Veliki seveda nikoli ne bi hotel nikogar posnemati — razen originala. Če ne bi šlo drugače, ti bo dokazal, da mu je tisti pred njim idejo pravzaprav ukradel. Nekoč mu je rekla, da bi bil dober model za Kristusa, seveda je že zdavnaj pozabila, on pa je v trenutku našel etiketo svojemu trpljenju, naložil si je težki križ majhnega naroda na ramo, pa ga nosi za naše odrešenje. Zaljubljen je vanjo, ti si samo lepo telo golobčka, seveda dobro, da ne veš. Strela. Jokajmo.

— Kako je le mogla pozabiti, da pridemo? — ogorčeno Blanka, — kakšna gospodinja pa je? kaj pravite vi Gospod Gabriel, saj je rekla, da ste tudi vi krivi kakšna nesramnost! — če ne bi bil takrat pijan, ampak dve uri me je mučila, seveda je potem priznala, da je bila sama kriva, ampak, katera ženska ti še prizna, da si jo zmožen, če je enkrat ne moreš, z Blanko je čisto v redu, lep srček — — — zakaj nesramnost, lepa gospa? Res se nisva menila o gospodinjstvu. Precej vseeno nama je, kaj jeva, da je le kaj — — — stavim da, lump svetohlinski. Kako neki opravi ta njen padli angel? Stavim, da mu je vse povedala, zato tudi tako porogljivo gleda, prekleta cipal! — povabi nas, ko pa pridemo, se lopne po čelu — svetil bog! čisto sem pozabila! — Blanka kar naprej, — takoj skočim po nekaj stvari, trgovine so še odprte, daj zabavaj jih, lepi angel, saj si tudi ti kriv, zbudil si se ravno, ko sem hotela iti nakupovat. Moralo vam je biti strašno nerodno, Gospod, ko se je slišalo, kot da ste spali kar tu, pri njej! Tako nesposobljivo govorjenje! — njegov polovičen smehljaj, temu da bi bilo nerodno, prej samemu vragu, pa če bi ga dobili na njej! — Oh ne, gospa, še malo ne. Veste, razpravljala sva o gledališču, ona — — — Blanka stransko začudeno — o gledališču! Sveti Bog! Tako vneto, da je pozabila na goste! — — — Tako je, gospa. — Gospa gor, gospa dol, kako lepo gleda ta lizun. Po gobcu te bom počil, o! vem! ampak zate bi bila prelep zalogaj, boš moral kar še drgniti svojo cipo, prekleti pop. Seveda, gledališče, stavim, da si imel čudovito gledališče! Utelesen greh! Kakšno primerno ime — Gabriel.

— Ne vem, ali se spleča vzeti abonma, — pravi fotografinja nekako vsem, — ne, vem, ali smo preveč razvajeni ali pa je res vse bolj mrtvo, kot nekoč. Ali je imela kakšno novo idejo? Vedno ima polno glavo idej. — Ki pa jih je treba realizirati, da kaj velja, — pravi Vasilij Veliki, — to je čista resnica, — medtem Gabriel fotografinja, — polno glavo včasih presneto presnetljivih idej. —

Ti že veš! Pa res, kaj je s tem njenim vzhodnjaštvom? Vasilij mi je med potjo to razlagal na dolgo in široko. Morda bi mladi duhovnik...? oh, kaj to? Izlet s čolnom Sin Jun Bok — kje je le dobila? presneto čedno! Angel Gabriel — saj, sicer pa res, saj se ni duhovnik. Strela, družji se s čudnimi patroni, ampak kakšen lep angel, vreden greha, častna reč. Ima okus. Moram jo vprašati, kje je dobila tale Izlet? Občutljivo dekle. Ali zato... kaj jaz vem? Skrivnostna, kakor njena soba. Je res njen ljubimec? da bi speljala duhovnika — no, skoraj duhovnika. Za zaveso? Knjige? Nekje mora imeti knjige. Kakšne barve je pravzaprav tistale blazina, vijoličasta? žareče rdeča? ali nemara — odvisno od svetlobe, pa od kod gledaš.

— Poslušaj, Gabriel, idejo imam! Si res že buden? Prav. Se spominjaš moje zgodbe o Petru, ja, tiste, ki mi je niso hoteli objaviti in sem bila tako besna, da da. Predelala bi jo za oder. Poslušaj, Peter leži v temi na odru, samo rahlo je osvetljen z zastrtim modrikastim reflektorjem, samo toliko, da ga iz dvorane nejasno vidimo. Obleden je v belo, zaradi efekta veš. To je važno, mislim, sploh je vse grajeno na efektu. Prične govoriti z monotonim glasom, Močvirje in tako naprej, sploh, kje smo, mislim on in mi, gledalci, potem, da je sonce mrzlo, saj se spominjaš? vpraša, zakaj je mrzlo? ali ti veš Ana? Mi slediš? — Seveda, nadaljuj, — — — Ana je torej vprašana. Ker je vprašana, na odru je pa ni, upravičeno pričakujemo, da se bo pojavila od nekod, povedala zakaj. Pa ne pride, sploh je ni. Vprašanje visi v zraku, zakaj Ana? in pade na nas. Ker Ane ni, ker nihče ne odgovori, smo nemara mi vprašani, smo mi Ana. Zda smo torej mi Ana, ni več oder posebej in dvorana posebej, mi smo Ana in smo igralci in gledalci hkrati. Dve minuti že visi vprašanje v zraku, Peter molči in čaka. Dve minuti vprašujoče pričakujoče tišine je prevelik napor za živce, da bi ostali neprizadeti, počutimo se nelagodno, negotovo. Zda zaslišimo enako

monoton Anin glas, kakor je Petrov izza zaves — ker smo mrtvi Peter, ker smo že davno umrli za njegovo toploto, — torej, če smo mi, Ana, smo mi mrtvi in zda to vemo in moramo izvedeti, zakaj tok tok tok — — — pa če bi se slučajno tok tok kdo oglasi v dvorani tok tok — — — ja, na to bi bilo treba računati tok ampak bistveno se ne bi nič spremenilo tok tok ali ni nekdo potrkal? — — — tok! tok! — strela, o ti sveta nebesa, čisto sem pozabila, saj sem jih vendar povabila, da bi... — zakaj pa molčite, gospod Gabriel? — — — A!? OH?! Zamislil sem se, lepa Blanka... —

lepa Blanka! hi hi mož ni brez ironije, njej... —

lepa Blanka! tako te bom po tvojem pocukranem gobcu, da... —

kako se more kdo poročiti s tako... —

ONA

v svetlem kvadratu odprtih vrat s polno mrežo v roki, za njo z neonom razsvetljeno stopnišče, drug svet, samo za hip, Gabriel pokonci, lepi angel, njen angel? kako jo gleda! blede bolan obraz, njene oči, pogled naravnost, kakor bi gledali možgani — Hu! te prekleto stopnice! upam, da se niste preveč dolgočasili, tu je zda papica in malo krepkega — hvala, prijatelj — in ona njega! siep: bi bil, če ne bi videl, Vasilij seveda tudi pokonci, sovražil jo, ker je še vedno zaljubljen vanjo, ampak, da bi bil manj kavalir, kot... ta fant jo res čudno gleda, le kaj vraga misli! kako jih pravzaprav zmeša, ona — ne trudi se, — kakor odgovor, seveda pa ne meni, z njim, Vasilij je kar zelen, upam, da ne bo eksplodiral. Kaj je že bilo takrat v kolodvorski čakalnici, Vasilij je nekaj omenil, ona seveda ne, ona... — pravkar sem premišljeval o tvojem orientizmu, ljubica, — pravi Vasilij, — bi mi prosim hotela razložiti ideje tvoje nove vere. Ne razumem, zakaj naj bi bil požig trupla kaj boljši, kakor pokop. — Čisto preprosto estetska želja, — pravi ona, — upira se mi misliti na svoje napihnjeno in gnilo in od črvov razjedeno truplo. — Ali ni potem vseeno, — pravi Vasilij, — Potem, — pravi ona, — potem najbrž je. Ni pa vseeno prej. Hočem misliti, da bo posoda mojega duha, — pravi nekoliko glumaško — pepel. Samo duh naj ostane, nekako se ne privoščim črvom, pa je. Noben kralj naj me ne ima za kosilo. Smrt trupla — kakor pesem. Pepel raztresen v veter. Očiščeno. Če k temu dodaš še nekaj orientalske čustnosti, mislim, mistične čustnosti, kako se potem ne bi odločil za tak pogreb? — — — Torej postavljaš čustva nad pamet — Vasilij čisto vasiljevsko. — Mislim, da se edino s čustvi resnično razumemo, — pravi, — naše sporazumevanje z besedami je hudo omejeno. Besede imajo toliko pomenov, kolikor je govornikov in poslušalcev, — — — in vendar si si izbrala umetnost besed, — pravim, — čeprav to vem, si hotela reči, kaj ne, — mi pravi, potem spet vsem, — treba se je le ves čas zavedati kako majhen in nerazumljen si v resnici. Slikar, glasbenik, plesalec, vsak človek, povsod iščemo le sebe. Preberem pesem in mi je vseč plesalec, vsak človek, povsod iščemo le sebe. Preberem pesem in mi je vseč tisto, kar sama doživim ob pesnikovem doživetju. Pesem mi ni vseč razumsko, ker ne vem, kaj je hotel pesnik z njo povedati in se niti ne trudim to zvedeti, vseč mi je čustveno, ker se čutim blizu pesnikovem doživetju. — To je zato, — pravi Gabriel, — ker je človek gibanje, je skupek, ki se gradi in odмира, isto ime, kot v rojstnem listu in vendar ni isti, kot prej, v njem je že zda in zda in zda, kot gibanje je edinstven. V to gibanje prode beseda se zlije s tistim, kar je že tam, tudi drug človek, drugačno gibanje sprejme besedo, ker pa je vsota drugačnosti ima zanj beseda drugačen pomen, mojega pomena besede ne more poznati, — — — strašno zanimivo, — pravi Blanka zdolgočasno, — v resnici je človek v svoji enkratnosti stransko sam, nerazumljiv, nerazumljen, — — — Vasilij, ta soba mi je bolj in bolj všeč, — pravi Blanka, — morava preurediti malo sobico, — gibanje, doživljanje, življenje. Soba. Zaveso. Pisana oranžnordeča raza. Prav čedna svetilka presneto, izvezen senčnik. Obrazi. Pogled. Gib roke. Vse živi svoje enkratno življenje, — pijmo strela, — pravim, — velike misli me užejaajo. In Blanka se dolgočas — Gabriel — kavalir naliva pijačo, on da bo še naprej pivo.

zakajen prostor, lisasti brezizrazni obrazi, ali morda ne le sivi od dima, stavec je sedel na nasprotni strani mizice siva lisa obraza, zavita v cigaretnem dimu, pa ni pil, samo strmel je v svoj kozarec in kdaj pa kdaj obrnil glavo in pogledal proti vratom, kakor da nekoga pričakuje. Hotela sem uganiti, koga čaka. Starega prijatelja? Kvartopirske pajdaše? Stare fante s katerimi ga bo zvrnil kozareček dva preveč in potem s hripavim glasom pel stare narodne? O! Ne! njegovi gibi so mirni, mehanični, saj nikogar ne čaka! morda je nekoč, že davno, koga čakal... — koga pa čakate? — dvignil je glavo, njegove oči so bile majhne in vodenomodre, skrite v tisoč gubic na starem obrazu — Čakam? I, zakaj naj bi koga čakal? — nič nisem rekla, tudi on ne in Gabriel tudi ne, stavec je spet sklonil glavo in strmel v svoj kozarec in čez nekaj časa je spet pričel mehanično pogledovati proti vratom.

— Kdaj bo papež dovolil ženiti se katoliškim duhovnikom, oče Gabriel? — — — Joj, ljubi Bog, — pobožno Blanka in se pokriža, — Vasilij ljubi, kako pa govoriš. To je bogokletno. Saj papež tega ne more. Ni Bog. — — — Njegov zemeljski na-

Tri
pesmi

1

Zdaj vem,
da je moj prostor
ob tebi.

Crna drevesa
na križpotju
so pozabljeni
pozabljeni cvetja
neke ljubezni
in trava
trpke bolesti
požgana

Na onem bregu
reke
pa so še rože
rdeče
in nova jablana
v cvetju
in žita
vnovič zelena.

2

Ne sezuvaš se
in ne trkaš,
kadar prihajaš
k meni,

Vstopil

Zate so vrata
vselej odprta,
miza pripravljena
in postelja poslana
za praznik ljubezni.

3

Na jesen
vse dozori
gorz pozlati
reke posrebre
ptice selivke
odlete
na jesen.

A ti?
Je ali ni
ptica selivka
tvoje sreče.

Akad. slikar Bori Ceh —
ilustracija k epu Gilga
mešu

mestnik je, ljubica, — pravi Vasilij. — Oh, Gospod Gabriel, prosim oprostite mu, te grde besede, — pravi Blanka Gabriela, — Vasilij včasih prav nič ne ve, kaj se spodobi. — ubogi Vasilij, rojen, živel, tudi umrl bo v svojem malem svetu, velik zajec v majhnem grmu, kako bo, ko bo izračunal, da bi bil v velikem grmu po čisti matematični logiki nujno majhen.

Iskal sem Boga. Iskal sem Boga in našel človeka. Nena-doma sam, brez opore. Sel sem k njej. Sovražil sem jo, ker sem jo ljubil, ker sem suženj te ljubezni. Lahko bi šel. Sel bi, če bi me ona hotela imeti. Ljubil bi jo in šel. Morda bom šel, zdaj, kadarkoli. Ljubim jo. Včasih naju obišče Duhovni Oče. Še vedno ne more razumeti, še vedno noče razumeti, da sem pretrgal, da sem SAM. Ne, sin moj, on medeno, vrni se, ne dvomi, veruj in poln novih moči novega zaupanja boš. Vedno jo spravi v bes, kar pravi, da me je pogubila, da bi ji Bog njene grehe še odpustil, ampak... kakšne prekleto grehe! vpi-je, preklinja in mu govori grdobije, vidiš, udaril te je z Božjo boleznijo pravi Oče, spokori se, še je čas, in zavija oči proti nebu, ona seveda pobesni, nič nisem dolžna temu tvojemu bogu, da veš, ko mu je dovolj, jo odkuri, da čez nekaj časa spet pride, sklepa roke v milih prošnjah za najine duše in trdi, da je njegova krščanska dolžnost, da naju spravi na pravo pot, zato da prihaja, ampak mislim, da mu je njeno robantenje in zmerjanje všeč, da bi prav rad robantil in zmerjal, ker pa to ni v skladu z njegovo vero, se vsaj lahko naslaja in zgraža, ko vidi in posluša utelešeni grehotni del svojega skritega jaza. Če samo pomislim, da sem bil na poti k temu — prekleto klavirno, kdaj? kdaj? — A?

— Kdaj, — sili Vasilij, — no, Oče Gabriel! — Prosim? — — Pravim, kdaj bo papež dovolil...? — — zakaj te pa to zanima? Nisi duhovnik? — — Bog ne zadeni, — se umazano zasmeje Vasilij, — ampak zate mora biti to vprašanje prekleto važno — zakaj? — prefrigan si in prijeten pridigar glas imaš, čeden duhovnik boš brat Gabriel. Brat vem. Kako se bo počutila, ko te bo gledala na prižnici, če je ne bo prej pobralo, nič čudnega — ker je to stvar narave prijatelj, — pravi Vasilij, — tvoj Bog je hudo sebičen. — Kajti jaz, Gos-pod, tvoj Bog, sem ljubosumen Bog, ki pokorim krivdo očetov na sinovih do tretjega in četrtega rodu — Moški Bog je, — pravi Gabriel. — Ali ne zahteva moški od ženske zvestobe enemu, sam pa si po naravi jemlje pravico do ljubezni do vseh. — — Saj nam je res v naravi, — pravi Vasilij — Zenske pa so srečne, če lahko pripadajo enemu — — kako moreš to vedeti, nisi ženska, — pravi Gabriel, — in ženske vedo tisto, kar smo jim že stoletja dopovedovali, da vedo. Mislim, da je ženska prav tako lahko nesrečna v nezvestobi vsem, kakor v zvestobi enemu. Ne vidim velikih razlik med spoloma. Gre za emancipacijo človeka sploh. — — Preveč svobodomiseln si za pravovernega katoličana, — pravi Vasi-lij, — vaša dolžnost, kolikor vem, je ubogati, ne misliti. — — Človek se odloči, — pravi Gabriel, midva z Vasilijem vse bolj osupla, — če hočeš, da bova govorila o Bogu, morava najprej osvoboditi človeka, ga postaviti svobodno od njega. Potem se človek lahko šele odloči, ali sprejme Boga, z vsemi omejitvami, ki mu jih predpisuje njegov Bog, ali ga sprejme kot idejo, svoj protitip, olinčenje dobrega, ali pa ga zavrne, kot svoj lastni produkt, kot nekaj kar je ustvaril, ko je potreboval, pa zdaj ne potrebuje več, kajti potreboval ga je, prijatelj...

Rad imam zvezde, je rekel in če sem srečen, se jim smehljam. Tako daleč so in človek ne pričakuje, da bi morale razumeti njegovo srečo. Samo pove jim jo. Če poveš človeku, pričakuješ, da bo razumel, on pa ne more. Najprej me je bilo groza, z vso močjo sem se borila proti temu lebdanju, na robu pred padcem, bilo je še huje, še bolj pogosto se je vračalo, nikoli resnični zlom, samo ta strašna groza, potem pa, nenadoma me ni bilo več strah, sprejela sem, hotela sem opazovati, vedeti, čutili nekaj sekund na meji med dušo in telesom, ko počasi izginjaš, rekli so, nevarnost božjosti, ne utrujaj se, brez razburjenj, miruj, počivaj — ŽIVETI HOCEM! vsako sekundo, vsak trenutek, doživeti sebe, tudi svoj zlom, ne morete, ni mi treba pomagati, naučila sem se biti svobodna, ljubi me, Gabriel, ljubi me nočjo, jutri odidi, če hočeš, ostani, morda me boš sovražil, morda jaz tebe, ljubim te, noč in zvezde, njim bom povedala svojo srečo, svojo skrivnost — živim!

Pijana sem. Kaj je rekel Vas...? da v čakal... če bi prišel prej, kdo? Morala ga je ljubiti. Mislim, da ga je ljubila. Mladi semenišnik. Koliko pije? Hu! Blanka, zaspala je revica. Vasilij, si že premislil, da bi malo so... tisto o pesmi je bilo dobro povedano, ne smela bi toliko piti, bolna je nekega dne jo bo vzel vrag. Mali duhovnik pa presneto čudno govori, ga je čisto zmešala, morata se pravzaprav počutiti prekleto svinjsko — praviš, da ga je potreboval, ga torej ne potrebuje več? — Vasilij ne odneha — ali ni zate vseeno, kaj mislim ali pravim jaz, sam se odloči, — mali se izmika — človek je minljiv njegov Bog pa je večni. Če bi človek ustvaril boga in ne bog človeka, bi moralo biti obratno — žetev prasemena, seme prihodnji žetvi. Če se bo človek naučil ohraniti se fiziološko, bo lahko tudi večni, kdo ve, kako dolgo se bo znal ohraniti, v kaj se bo še vse razvil — utopija, — pravi Vasilij prezirljivo. — Veš, — pravi Gabriel, — utopije ni. Izgleda, da si človekova domišljija ni zmožna ustvariti nečesa, česar njegova praktična narava ne bi bila zmožna prej ali slej ustvariti. Utopija je torej predvidevanje prihodnjih možnosti — brez dokazov, brez utemeljitev. — — Presneto drzno, Blanka je zaspala, — se umakne Vasilij. —

Pusti revico spat, — pravi fotografinja — bi načel še eno? Bi? Sploh, kaj toliko razpravljate, praznovat smo prišli, ne? Si za to, Vasilij? Gabriel? Ahm, da, ti seveda ne, lepi mladič, kako sem neumna, ti ostaneš pri pivu. Kako vraga ga toliko spraviš vase!? Hočeš napraviti Maestrov samomor, hihl, pazi na svojega lepega angela, miška, če je v bližini kakšen dalj-novod — — zakaj jaz? — pravi ona, — si spet na zemlji izgnani angel, — fotografinja kar naprej — zdi se mi, da je tega vašega filozofiranja kriva tale orientalska tužina. Hotela sem te vprašati, že vem, kje si do... — — čemu si si sploh omislila to sobo? — pravi Vasilij ona se smehlja — če rečem, da iz čiste estetske želje po uživanju, je to lahko res ali pa tudi ne. Na tebi je — če verjameš, je res, če ne... — — pa je res? — — Lahko je. Lahko je snobizem. Lahko resnična vera v orientalski duhovni čudež. Če je to tretje, potem moram verjeti v božanskost kamna na cesti, potem je glasba zame služba božanstvom, potem se moram pokloniti utrujenemu konju, ki ga peljejo v hlev, ker je Bog vse, kar... — — Govoriš, kot da to počneš, pravi Vasilij, ona se še vedno smehlja — saj počnem, veliki odrešenik, — pravi, torej ni pozabila, da bi bil on lahko — vsak dan se klanjam življenju, učim se, reči mu hvala za vsak doživet trenutek. Živim v trenutkih. — Vasilijev zaskrbljeno skrbeči obraz nad spečo Blanko, nemara se je zato oženil z njo, ona ga ne spravlja v zadrego, pri njej je velik, zbudil jo bo in jo popihl v varno zavetje svoje votline. Ljubosumen je na malega duhovnička, pa ne verjamem, da bi onadva, no kaj, pijana trapa, seveda sta. — Zakon je zastarela ustanova, dragi moj, — pravi Gabriel čisto osuplemu Vasiliju, zdaj mu vrača, ampak častna beseda, tale fant, ga pošteno lomi! — morali bi izumiti kaj drugega. Zakonca se morata nujno prilagoditi drug drugemu, če hočeta živeti skupaj, tako uničita del svoje osebnosti. Tudi z ljubeznijo je tako, s tisto ljubez-nijo, kar ponavadi pojmuje pod tem imenom. Človek, ki ljubi, se prilagaja ljubljenu, hoče biti tak, kakršnega hoče drugi, — — torej je tudi višja oblika ljubezni? — pravi, — seveda, — pravi Gabriel, — in najvišja je ljubezen, ki ne daje in ne jemlje, samo je — Vasilij trese Blanko za ramo, zbu-di se, srček, zajček, ljubica, domov greva POZORI! veliki trpin jo bo popihl, zavlekel se bo v svojo luknjo, lizat rane, prekel nas bo, ker ne vidimo njegove prevelikosti za naš mali grm

— preselimo se, — pravi ona, ko gre zapirat za Vasilijem in njegovo ostrženo lepoto — če hočeš, lahko nočjo prespiš tukaj, — pravi čez ramo fotografinji, Blanka izgubljeno gleda izgubljeni raj pisanih svilenih blazin in izvezanih senč-nikov, rahlo udari po gongu, tanek občutljiv zven se razširi po sobi blazine ga vskavajo, Vasilij se malce opoteka, „ko noč“ ko noč ubogi človek, predaleč je šel s svojim žrtvovanjem, ampak pomembna oseba, kakor je, se ne bo zvil v svoj pisan dohti in spal na Kalkutski ulici, kakor tisoče drugih vsako noč, naj bi pustil revico spat. V drugo sobo, steklenice in kozarce in vrč z vodo vzamejo s seboj, knjige, ha presneto — praktično opremljena soba, geometrijski stil, tole že ni serijsko pohištvo, ubogi Vasilij, če bi bil videl, knjige, Budov kipec na polci, dva divana! — strela, torej — svetnik res, kaj — torej je res! Lonec z vrtnicami. Car. To mora biti nekaj, česar se ne zavedaš. Lonec z vrtnicami, knjige povsod — naredita si prostor, kjerkoli vama ugaja, če hočeta gresta lahko tudi spat, ali naj vklopim magnetofon, Austinova In-provizacija za solista in orkester, si že slisala? Tretji tok, nemir, groza, divje veselje, moderni kaos, tako jaz to čutim, no, bomo še malo poklepetali, sicer bom pa delala, samo ponoči se lahko zberem, svet je brez robov in kotov, drugač-na dimenzija, zakaj mu nisi povedal Gabriel. Podli angel Gabriel, zdaj Lucifer, hudič, greh, privlačnost prepovedanega, ona s prekrižanimi nogami na tleh s kozarcem v roki s hrptom naslonjena na divan — bil je razočaran, — pravi padli angel, — čutil se je močnega, ker se je lahko zgražal, nisem mu maral pokvariti veselja. — — Povedal kaj? — vpraša fotografinja, nemir, groza, kako je že rekla Inpro-vizacija za... čigava že? njen angel mož v duhovniškem obla-čilu, deček v mornarski uniformici, mislec, lump, kaj? nemara sem tu odveč. Ali naj grem? Saj me je sama povabila, ali samo zaradi lepšega? Njemu ni rekla nič, kar ostal je — Gabriel je že pred meseci izstopil — pravi ona, kot bi pove-dala, da je v trgovini razprodaja, — Izstopil! O! krasno sta nas vlekla ves večer, ubogi Vasilij, on je... — — Ljubosu-men, — pravi ona — takrat sem ga ljubila, ampak hotel me je obdržati. Ničesar ni mogoče obdržati, samo trenutki so.

Če bi jutri odšel — ne vem — ko človek ljubi, bi rad obdržal. Takrat je že spoznal, da bi bilo nadaljevanje hinav-ščina. Sovražil me je, čutila sem, ker se je bal vezi, zvezde, poslušajte mojo srečo — če bo jutri, kadarkoli odšel imam danes — grozno je, da ne moreš nikomur povedati, kaj je v je obdržati. Ničesar ni mogoče obdržati, samo trenutki so pili — pravi ona — in se pogovarjali. — Pogovarjali, — pravi, — ali ne trdiš tudi ti, da je govorjenje besede, ne-misel, — — njeni tempo modri možgani vame, bled obraz, lepa je, kakšen ogenj, ve, da je je lahko vsak trenutek konec, — ni nesmiselno — pravi in na ustnicah ji lebdi Budov smehljaj, — v besedah iščemo sebe, odkrivamo sebe sebi. Moramo se spoznati, človek se mora spoznavati. Nekoč sem poslušala dve ženski, ki sta se pogovarjali. Mislili sta, da se pogovarjata o isti stvari, pa sta mislili vsaka na nekaj dru-gega, seveda. Pa se je slisalo, kot da vsta, kaj misli druga. Ko sta spoznali svojo zmotu, sta bruhnil v smeh. V smehu sta se razumeli. —

Fric Lehmann

Pesmi iz »Moabita«

Fric Lehmann, nemški pesnik, ki ga je Stefi Federl, mati znanega jeseniškega revolucionarja in borca Franja Federla — Slavka, srečala leta 1918 v Kobaridu in se leta 1927 poročila z njim v Berlinu, je bil sprva socialni demokrat. Leta 1930 je pod vplivom svoje žene zapustil vrste nemške socialne demokracije in se pridružil vrstam Komunistične partije Nemčije, v kateri je videl edino dosledno borko proti porajajoči se Hitlerjevi nevarnosti in nacizmu, ki so ga leta 1933 kapitalisti v boju proti delavskemu razredu Nemčije ustoličili na oblast.

Lehmann je bil v tem času že celo leto brezposelnik. Leta 1932 je izgubil službo v nemškem vojnem ministrstvu, čim so njegovi nadrejeni zvedeli, da je član Komunistične partije Nemčije.

Ko je Hitler februarja 1933 pripravil s požigom »Reichstaga« udarec proti komunistom, je bil med prvimi aretiranimi komunisti tudi Fric Lehmann, a so ga tokrat kot prostovoljca iz prve svetovne vojne še izpustili. Aprila 1934 so ga vnovič aretirali in zaprli v zloglasni »Moabit«, od koder se mu je posrečilo pobegniti in skupaj s svojo ženo Stefi zbežati iz Nemčije v Jugoslavijo k ženinemu sinu Franju Federlu — Slavku na Jesenice, oziroma na Javornik, kjer so stanovali.

Ker je bil Federle že osumljen članstva v KPJ, sta Lehmannova le težko dobila azil v Jugoslaviji. Oblast ju je strogo nadzorovala. Kljub visokoškolski izobrazbi (Lehmann je bil biolog) in znanju tujih jezikov (francoščine, italijanščine, angleščine in slovenščine, ki se jo je Lehmann naučil iz ljubezni do žene že v Nemčiji), so bila Lehmannu vrata do stalne zaposlitve na Jesenicah in v Jugoslaviji zaprta. Moral se je preživljati s priložnostnim fizičnim delom (med drugim je v času poletne letovišarske sezone nosil, oprtal s košem, za nekega jeseniškega peka kruh na Planino pod Golico), obenem pa sta oba z ženo sodelovala kot komunisti v takratnih akcijah jeseniškega delavstva (stavka 1935, prvi maj 1936, 30-letnica rdeče kovinarske organizacije 1936), ki so pripeljale do akcijske enotnosti jeseniškega proletariata najprej v tovarni, potem pa tudi do politične, ki je kasneje leta 1941 služila kot osnova za organizacijo Osvobodilne fronte v našem železarskem revirju.

Pri kovanju enotnosti jeseniškega delavstva sta imela tudi Lehmannova svoje zasluge. To je opazila oblast in iskala priložnosti, da bi našla povod za odpoved azila. Jeseniški policaji so nenehno oprezali in opazovali Federlovo stanovanje na Javorniku, kamor je večkrat zahajal tudi narodni heroj Stane Žagar in z Lehmannovima in Franjem Federlom — Slavkom navezal prijateljske stike. Zato so bile policijske preiskave pri Federlu skoro popolnoma nekaj vsakdanjega, vendar za Jesiha in druge jeseniške policaje brez uspeha.

Prvi maj 1936 pa je naposled le dal takratnim oblastnikom drobec obtežilnega materiala proti Lehmannovima. Takrat je namreč prišlo na Poljanah do incidenta z žandarmerijo, ki je nadzorovala delavsko praznovanje in zaplenila Lahmannovi rdečo rutko z uvezenim srpom in kladivom, a so ta plen delavci iztrgali žandarjem iz rok. Tako so žandarji ostali brez dokaza. Kljub temu pa je jeseniška policija začela preiskavo proti Lehmannovima, Federlu, Venciju Perku in še nekaterim komunistom. Zadeva je prišla pred sodišče, ki je obtožene oprostil zaradi pomanjkljivih dokazov, jeseniška policija s komisarjem Wohincem, ki še danes živi kot upokojenec v Ljubljani, pa se z razsodbo sodišča ni sprijaznila, marveč je februarja 1937 odpovedala azil.

Fricu Lehmannu se je posrečil beg v Španijo, kjer je padel kot borec internacionalnih brigad, njegovo ženo Stefi Lehmannovo pa niso pustili, da bi odpotovala za soprogom. Jeseniški policisti so jo nasilno izgnali na Primorsko, kjer je bila Stefi rojena, in jo tako izročili v roke fašistični ovri — zloglasni Mussolinijevi policiji, ki je Stefi Lehmannovo aretirala že v Podbrdu in jo nato odpeljala v Gorico v zapore goriškega tribunala. Tam so jo obsodili na petletno internacijo in jo leta 1942 podaljšali za nedoločen čas. Tako je ta žena bila v italijanski internaciji vse do kapitulacije Italije septembra 1943. Ko se je vrnila kot partizanka 1945 na sinove Jesenice, je zvedela šele takrat za možovo smrt, pa tudi za sinovo, ki je padel v Slovenski Benečiji novembra 1943 kot komisar Gregorčičeve brigade.

V spomin nemškega pesnika in revolucionarja, ki je s svojim bojem posegel tudi v zgodovino bojev jeseniškega delavstva, objavljamo kratek izbor pesmi, napisanih leta 1934 v Moabitu, v prepesnitvi študentke germanistike Mirjam Klinar.

Fric Lehmann Ženi

Naj ti bodo
tile tisti,
ljubo sonce,
žarki čisti
v težkih dnevih
polnih zlobe,
ko iz ječe
hrepenenje
nosi upe
skoz trpljenje
in rešetke
in tegobe.

Ječ zidovje
se v minulo,
draga, bo nekoč
sesulo.

Ne, ne stre me
kamen ječe!
Prežareva me
svetloba
in ljubezen
in zvestoba,
svetli upi
daljne sreče.

Ti mi daješ
moč v trpljenju,
da ne klonem
pred nasiljem.

O, še vodi pot
k življenju,
žena, s tabo
k rdečim ciljem.

11. aprila 1934.

Skoz re- šetke

O saj še vidim
na te črne križe
razpet odtenek
modrega neba

drevo, ki z brstjem
mladim noče bliže,
in še oblak,
ki čez nebo
vesla —

in tudi sonce
včasih me obišče,
ko se svetlo
čez strehe
prismehlja

in vrže
skoz rešetke
mi prgišče
suhega zlata.

In tu so ptice,
ki mi že ob svitu
pošiljajo
kar cel koncert
v pozdrav —

tako
pozabljam,
da sem
v Moabitu,
in sanjam
kakor veter
sredi rož
in trav.

(iz originalov prepesnila
Mirjam Klinar)

Neod- poslana pisma

Ne kloni

Ne kloni,
draga,
naj te ne
upogne
bol, ki
dušo
ti teži:

ko se
izgrmi
nevihta,
škrjanček
s svetlim
vriskom
k soncu
poleti.

Cas
ni zastal
na poti,
kot se
včasih
zdi:

nekoč
kot ura
svita
prostost
razpne
peruti
in
konec bo
noči.

Benjamin Gracer Igra

Med življenjem in igro
je smrti razsodnica

7 korakov čez kuhinjo v sobo
in zunaj nekaj kvadratnih metrov z ograjo
Zračni prostor je zastražen
z aviacijo krivokljunih ptičev,
ki odnašajo kokljam piščance.

Kaj še hočeš, ljubical!
Neomejena suverenost človeka
Popolna varnost
s svobodnim gibanjem vzmeti,
ki se reklamirajo
s povečano cirkulacijo krvi,
da slišiš: jogi, jo-gi, jo...
če nimaš gramofona

Ampak, rjavo znamenje imaš na levi nogi
Lepotno, praviš, lepотно, praviš 10 cm višje
bi bilo lahko strahotno
otipati ga v noči,
ker sem vračeveren

Sicer pa —
vzemi že tisto tableto:
Otroci emigrirajo
Standard raste
Država je v blagostanju
Midva pa sva lačna...

1
Cas
je zdravnik.
Celi rane,
a pušča
tudi brazde.
Kogar pogum
ojekleni,
stisne
pest
in
kljub ranam
in
kljub brazdam
ostane
življenju
zvest.
2
Pusti ure,
naj se izteko
po temni
strugi!
Naj se v čas
ospo!
Ne odpiraj
tugi
duri
ob težki
uri,
ne odpiraj
vrat bolesi,
da ostaneš
zvesta
močna
čista
na tej
bridki cesti
k luči.
3
Bolečina mine
kakor mine
noč.
Naj veter
ga razlišta,
na pomlad
v novih listih
zazeleni
drevo.
O, vse bo
zopet dobro
in lepó,
nekoč.